

REVISTA CULTULUI MOZAIC

APARE BILUNAR

ADMINISTRAȚIA : str. Sfânta Vineri nr. 9 — tel : 15.50.90. REDACȚIA : București, str. Popa Rușu nr. 24 — tel. 11.80.80

Anul XXXVI

Nr. 708

1 februarie 1991

17 ȘVAT 5751

12 pag. 3,50 lei

ונתתי שלום בארץ ושכבתם ואין מחריר והשבתי חיה רעה
מן הארץ וחרב לא תעבר בארצכם (ויקרא כו. ו)

EXCELENȚEI SALE YITZHAK SHAMIR

PRIM-MINISTRU AL STATULUI ISRAEL
IERUSALIM

În numele comunităților evreiești, rămășițele Holocaustului din România, precum și în numele meu personal, exprim Excelenței Voastre și, prin Dvs., tuturor fraților și surorilor noastre care sălășluiesc în Sion sentimentele de dragoste, frățietate și solidaritate precum și hotărârea noastră de a nu cruța nici un efort spre a fi alături de voi în lupta ce o dați pentru apărarea poporului și țării lui Israel.

Înimile noastre tremură zi și noapte pentru soarta voastră, urmărind cu sufletul la gură tot ceea ce se întâmplă cu voi, ne rugăm Aceluia care este Păznicul lui Israel și sintem incredințați că El nu va părăsi rămășițele lui Israel și împlini-se-vor cuvintele biblice: „Pace voi da Țării, iar când vă veți culca, nu veți avea teamă: fiara rea o voi nimici din țară și sabia nu va mai trece prin țara voastră” (Leviticus 26, 6).

Fiiți puternici și încrezători căci cununa victoriei vă va împodobi pe voi și întregul popor al lui Israel.

Amen.

Șef Rabin dr. MOSES ROSEN

Președintele Federației Comunităților Evreiești din România

”ונתתי את כל איביך אליך עורף”
(סמות, כ”ג, כ”ז)

EMINENȚEI SALE DLUI DAVID MOSHE ROSEN

Șef Rabinul și președintele Federației Comunităților Evreiești din România

BUCUREȘTI

Prietenului meu Eminența Sa Rabinul Rosen,

Multe mulțumiri din adîncul inimii mele pentru scrisoarea Dvs, din ziua de 17 Șvat 5751. Am primit-o cu multă bucurie, citind bunele urări ale iudaismului din România pe care Domnia Voastră le-ați exprimat.

Fie voia lui Dumnezeu ca urările Dvs. de căldă încurajare să se realizeze și să ni se îndeplinească cele scrise în capitolul biblic pe care îl citim în acest Șabat : „Iar pe dușmanii tăi îi voi pune pe fugă” (Șmot 23, 27)

Cu prietenie și cu binecuvîntarea păcii și frățietății

YITZHAK SHAMIR

Comemorarea pogromului legionar din București

ȘEF RABIN DR. MOSES ROSEN

EICHA? NE LAMENTĂM...

Predica de la Templul Coral

Profetul contemporan al celei dintii dintre tragediile unei istorii pline de tragedii, Irmiahu, cel care vede cu ochii săi arderea Templului celui dintii din Orașul Sfânt Ierusalaim, cel care trăiește primul genocid, primul Holocaust evreiesc, cel care se pomenește singur între dărîmături, iar pe frații săi, supraviețuitori ai măcelului îi vede încătușați în lanțurile robiei babiloniene. Profetul care vrea să povestească uriașă dramă ce a trăit-o, își începe Lamentările (Kinnot) cu cuvîntul : Eicha? Cum de a fost cu putință?

Cum de s-a putut ca „cetatea cea plină de norod” să rămînă singuratecă, părăsită, abandonată? Plînge profetul, plîngem și noi cu dînsul. Cum de s-a revărsat asupra-ne atîta sălbăticie, atîta ură, atîtea chinuri, atîta suferință?

Eicha? Privim înapoi spre acele zile și nopți de acum o jumătate de veac și durerea e amestecată cu nedumerire, realitatea crudă e mereu pusă sub semnul întrebării.

Lamentații, Plîngeri. Recent ne-a căzut în mînă o broșură cu sfaturi pe care ni le dă omul care a stat în fruntea măcelului de acum 50 de ani. A supraviețuit și el această jumătate de veac. Nu

ne-a uitat nici pe noi, cei care am scăpat de cîrigele abatoarelor, de casele de tortură. Ne și învață calea pe care să ne îndreptăm. Eu nu găsesc har în ochii săi și nu cumva evreii să-mi dea ascultare și să meargă pe drumul pe care îl arăt eu. Dacă vreo îndoială mi s-a strecurat cîndva în suflet asupra drumului pe care pășesc, îndemnul „prietenesc” al domnului Horia Sima îmi dă certitudinea că mă aflu pe calea cea bună. Dacă am fi găsit la dînsul harul pe care l-au găsit călugărul (evreu botezat) Steinhart, pastorul (idem) Wurmbrandt și Rabinul, sâracul (?) pe care îl așază laolaltă cu ei, mi-ar fi fost rușine. M-aș fi întrebat, cu ce am greșit că am ajuns la o astfel de „laudă”?

Important însă e altceva. Dl Sima ne cere să nu ne mai lamentăm.

Nu. De o mie de ori, nu. Nu-i vom asculta sfaturile. Eicha? Precum Irmiahu, bocim, ne lamentăm. Barem, atîta Chiar dacă deranjăm pe unii, chiar dacă alții se supără, noi tot nu încetăm să împlinim definiția pe care ne-a dat-o Jean Paul Sartre : „Evreii nu lasă omeniarea să doarmă”. Trezim oamenii din uitarea în

(Continuare în p. 6)

EMINENȚA SA VORBEȘTE ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI

Prin glasul meu vă vorbesc nu numai rămășițele comunităților evreiești din România, care au supraviețuit Holocaustului, nu grăiesc numai mușcenicii noștri îngropați în cimitirul din Șoseaua Giurgiului, chinuți și torturați, spinzurați de cîrigele abatorului și ciuruți de gloante.

Prin glasul meu pornesc spre voi vaelele și suspinele sutelor de mii de evrei din România, căzuți victime ale fascismului, trădător de neam și de țară, pîngăritor al speciei umane. Martirii noștri glăsuiesc acum, aici, în Parlamentul României. Ei vă aduc prinos de recunoștință că, în sfîrșit, ei nu mai sînt nevoiți să tacă.

Da. Prin glasul meu ei cuvîntează acum, după cincizeci de ani. Țărîna și calomnia nu le mai pot astupa gura iar eu, eu supraviețuitorul, am răspunderea, uriașă răspundere de a le da grai, de a vorbi în numele lor.

Ei nu mai vor să tacă, atunci cînd spre a-i „comemora”, un istoric le scototește „procentele”, citind acum și aici, un răspuns antisemit din 1926. Cîcă evreii reprezentau atunci 5 la sută din populație, iar în comerț erau treizeci la sută. Ei și? — aș răspunde eu. Ei și?

Numerus clausus? Numerus nullus? Lozinci de măsuri a adevărului răsună iar, acum în 1991, după o jumătate de veac? Nu sînt istoric, dar sînt martor. Mai trăim noi, supraviețuitorii. Comerț?

Prea mulți în comerț? Am fost chemați, invitați aici ca să întemeiem tîrguri, să facem negoț. Au trecut șase veacuri de cînd ne aflăm aici și am făcut comerț, cu osîrdie, cu pricepere și am adus astfel o importantă contribuție la progresul acestei țări. la înființarea unor orașe moldovene, Fălțiceni, orașul copi-lăriei mele, Mihaileni și altele altele.

Pe vremea comuniștilor era o rușine, erai stigmatizat dacă erai negustor. Mai sînt valabile aceste criterii, spre a ni le arunca în față, chiar și în momentul cînd ne plîngem morții?

Ni se numără iar procentele? În ce scop? Ca să se legitimeze crima? Dar procentele de evrei în cultură, în știință, în artă? Dar eroii noștri căzuți în războaiele pentru neam și țară și pentru în-tregirea României? Unde e „istoricul”, „statisticianul”, care să ni le numere?

Da. Prin glasul meu se ridică un clo-cot de revoltă al lor, al martirilor, dar în același timp, vă rog să aplecați nu numai urechile ci și inimile și veți auzi cum răsună din vorbele mele. un prinos de grațitudine.

Vă mulțumim, domnilor senatori și deputați ai poporului român, vă mulțumim că, după ce patruzeci și noua de ani am comemorat înăbușit, între noi, ca să nu se audă, la cîm-tir, ca nu cumva să apară vreun cuvînt într-un ziar că a exis-

(Continuare în p. 7)

La Templul Coral din București, miniștri, senatori, deputați, ambasadori, prelați participă la durerea noastră

Mihail Sebastian și Nae Ionescu din nou împreună

Un eveniment editorial cu implicații triste: așa mi-aș îngădui să caracterizez retipărirea, în Editura „Humanitas”, a romanului „De două mii de ani”, de Mihail Sebastian, împreună cu textul antisemit semnat de Nae Ionescu ce deschide cartea la prima ei apariție, în 1934. Actualului volum i s-a adăugat eseu explicativ și polemic „Cum am devenit huligan”, publicat de Mihail Sebastian în 1935. Au fost readuse astfel la suprafață niște repere „intelectuale” ale iudeofobiei, de care e legat un moment dureros al istoriei evreilor din România, reactualizându-se și un capitol dramatic din viața — scurta viață — a scriitorului.

Trebuie spus din capul locului că romanul în sine, oricât de complicat în problematica sa, nu era și nu este destinat să se afle la originea unor discuții tensionate la extrem. „De două mii de ani” alternează pasaje epice cu un insistent examen de idei. Adoptat cu succes de către cei mai buni scriitori tineri ai României de atunci, tipul acesta de narativ-confesie-dezbateră a răspuns nevoii irezistibile a lui Mihail Sebastian de a vorbi despre sine ca evreu și de a angaja o deliberare asupra destinului evreiesc în general, în confruntarea lui cu antisemitismul și în raport cu diferitele curente din viața evreiască (asimilism, fervoare religioasă, sionism, marxism), de liberare continuată și în „Cum am devenit huligan”.

Reflecțiile lui Mihail Sebastian au ca punct de plecare recunoașterea identității sale evreiești („Nu voi înceta desigur niciodată să fiu evreu. Asta e o funcțiune din care nu pot definiema... E un fapt”), care îi adaugă și calitatea sa de „om de la Dunăre”. Opica lui în problema evreiască dobândește însă curind o notă originală prin contarea tuturor soluțiilor politice ale acestei probleme și preconizarea unei soluții „spirituale” (din păcate, insuficient explicate). După care, Sebastian avansează spre afirmația paradoxală că suferința evreilor izvorăște mai ales din dualitatea structurii lor psihice (ciocnirea dintre „inteligenta în formele ei cele mai reci și pasiunea în formele ei cele mai despletite”), antisemitismului revenindu-i un rol secundar în „tragicii iudaice”. Paradoxul acesta nu putea să nu șocheze în acea perioadă de ascensiune a fascismului și antisemitismului (cîți ani mai erau pînă la declanșarea războiului de către naști și pînă la proclamarea „soluției finale”?).

FUNESTA PREFEȚĂ

Puternicul ecou al cărții în epocă s-a transformat însă într-un scandal (e termenul uzitat atunci) din pricina prefeței lui Nae Ionescu, redactată în cunoscuta lui manieră de sofist-prestidigitator (și, prin aceasta, mai periculoasă decât jurnalismul rudimentar de tipul „Porunca vremii”).

Să amintim că în acea vreme venirea lui Hitler la putere deschisese un vast proces de dezagregare politică în Europa; în România, la sfîrșitul lui 1933, legionarii, de notorietate filiații hitleriste, au dat un semnal premonitoriu prin asasinarea primului ministru I. Gh. Duca. Ispitit de un joc politic promițător pentru orgoliul și interesele sale, Nae Ionescu, beneficiar cîndva al generozității mecenatului evreu

Aristide Blank, cotise spectaculos spre dreapta, spre antisemitism și fascism: ziarul său, „Cuvîntul”, trecuse de un timp de la formula lui eclectică la patronajul ideologic al mișcării legionare. Fusesse deschis și un prețios canal financiar din spre Germania nazistă.

Prefața la romanul lui Mihail Sebastian ni-l înfățișează pe Nae Ionescu în plină ebuliție antisemită. „Jehuda patet”, „Iuda trebuia să suferă” — striga acolo proaspătul profet al extremei drepte: evreii — prețind el — s-ar fi condamnat singuri la tortură eternă prin conservarea neînduplecată a personalității lor, prin nerenunțarea la credință, istoria și tradițiile proprii. Nae Ionescu oferea evreilor și o cale de „salvare”: autoanihilarea prin botez, un fel de sinucidere morală în masă, adică un act nedemn, pe care două milenii l-au dovedit imposibil. Din „recomandarea” aceasta (în care unii snobi, cucerțiți și astăzi de artificile și petardele retorice lansate de Nae Ionescu, văd doar o inofensivă teză de ordin metafizic) nu rămînea decât perfida incitare la dispreț față de evrei și prevestirea, cu un soi de voluptate „filozofică”, a Holocaustului.

Fiește, apare ca stranie acceptarea prefeței de către Mihail Sebastian. În „Cum am devenit huligan”, el încearcă să deslușească cititorilor — dar și sie însuși — acest gest, pe care criticul Ov. S. Crohmălniceanu îl consideră „nescuzabil în nici un fel” (în articolul „Mihail Sebastian față în față cu el însuși”, „Revista Culturii Mozaic”, nr. 623, 15 mai 1987).

Solicitase prefața în 1931, deci cu trei ani înainte de apariția cărții. Anul 1931 a fost — spune Sebastian în „Cum am devenit huligan” — „un an neantsemite”. Anul 1934, însă, adăuga el, „se pregătea să fie un an huliganic; în deschiderea acestui compas (1931—1934)” „încapă prefața profesorului Nae Ionescu”. E greu de înțeles faptul că, în pofida stridentei evoluții a lui Nae Ionescu, Mihail Sebastian nu s-a eliberat concomitent de fascinația exercitată asupra-i de fostul său profesor. Ba chiar mai aștepta de la acesta o prefață respectuoasă față de iudaism: „Eram sigur că-mi va scrie prefața din 1931, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat de atunci, căci, orice s-ar fi întîmplat, nu avea dreptul să-i modifice gândirea asupra unei drame ce nu e nici de azi nici de ieri, ci de totdeauna. Această gândire o cunoșteam și orice surpriză mi se părea exclusă... Trebuie să recunosc astăzi: m-am înșelat”.

Trezit din transă, Mihail Sebastian recunoaște că pasajul concludiv al textului primit de la Nae Ionescu „expune, re-

zumă și sistematizează tot ceea ce doctrina antisemită a gândit pînă astăzi despre iudaism și despre evrei. Este un breviar despre „blestemății” evreiești, care de astăzi dată nu numai că explică antisemitismul, dar îl și legitimează. Căci dacă evreii, după cum susțin antisemiții și după cum afirmă Nae Ionescu, prin înșiși firea lor reprezintă o „primejdie permanentă”, nimic nu este mai firesc pentru neamurile primejdite decât să-i suprimă sau cel puțin să încerce suprimarea lor”.

Edificat, fie și cu o bizară întîrire, asupra metamorfozei cinice a lui Nae Ionescu, Mihail Sebastian se prăbușește în disperare. Momentul este astfel descris de Mircea Eliade în notele sale autobiografice: „Îmi amintesc că Mihail a venit la mine într-o după-amiază, cu obrazul palid, aproape desfigurat. «Nae mi-a dat prefața, — îmi spune —, dar e o tragedie. E o sentință de moarte!» — și-mi pune în mînă manuscrisul” („Autobiography”, I, 1907—1937, New York, 1981).

Dacă aceasta a fost prima reacție a lui Mihail Sebastian la infamul text al lui Nae Ionescu, dacă s-a văzut pus în fața unei „sentințe de moarte”, cum mai putea fi justificată cea de-a doua reacție a scriitorului, atât de surprinzătoare lui hotărîre de a-și însoți romanul cu acel text? Astăzi ca și în deceniul '30, explicația dată de Sebastian sună dezolant. El își recunoaște lipsa de curaj, neputința de a spune „nu” celui care li devinise un idol: „Ce sînt eu, cine sînt eu, pentru a îndrăzni să dispun de o scriere a profesorului Nae Ionescu?”. exclamă el. După care, pe neașteptate redresat din această stare de umilință, fostul discipol mărturisește că și-a descoperit o împiedicătoare de a se răzuna pe dascălul decăzut: „Nu aveam împotriva acestei prefețe decât o singură răzbuinare, care era, în același timp, o obligație: s-o public... Am publicat-o”.

Da, servitutea morală față de Nae Ionescu este o explicație a publicării prefeței, dar „răzbuinarea” împotriva lui, ca argument în același sens, nu convinge. O singură răzbuinare normală ar fi existat pentru Mihail Sebastian: să nu publice incendiara prefață...!

O EDIȚIE DISCUTABILĂ

Citind din „Cum am devenit huligan”, nu am dorit nicicum să sugerez că, anexîndu-i-se acest eseu, actuala ediție a căpătat un caracter „echilibrat”, că no-civitatea prefeței a fost cu totul neutralizată — cartea fiind doar reconstituirea unui episod din confruntările culturale și politice cunoscute de România antebelică.

Este neapărat necesar să se sublinieze că, după 1935, Mihail Sebastian a respins gîndul că prefața ar mai putea fi vreedată alăturată romanului „De două mii de ani”. Edificatoare e o însemnare făcută de el în jurnalul său (paginile acestuia vorbesc fără ocolisuri, de la un moment dat, despre volatilizarea lui

față de fostul profesor și protector, care apare în fizionomia lui exactă de politician megaloman, confuz, ratat¹). La 27 mai 1936, Sebastian nota: „Aș fi foarte bucuros să retipăresc într-o zi cartea asta. Fără prefața lui Nae...”.

Atenție, deci, la dorința, limpede exprimată, a lui Mihail Sebastian: o nouă ediție, fără prefața compromițătoare din 1934!

Ziua reapariției romanului a venit curînd după război. De asta dată, purta respectabilul gir al Editurii Fundațiilor Regale, la conducerea căreia fusese instalat profesorul Alexandru Rosetti. Din nefericire, scriitorul nu mai era în viață. Avusesse însă răgazul să reparcurgă romanul înainte de a-l preda pentru tipar. Bineînțeles, prefața lui Nae Ionescu lipsea. Era voia lui Mihail Sebastian, pusă în practică de el însuși.

Totuși, Editura „Humanitas” l-a readus astăzi pe Mihail Sebastian în compania lui Nae Ionescu. Oare există în sfera deontologiei literare, dacă nu și a legislației editoriale, criterii care să stea mai presus de voință, cu valoare testamentară, a scriitorului?

E discutabil, de bună seamă, și rostul pe un plan mai larg al resuscitării textului otrăvit și otrăvitor al lui Nae Ionescu. Într-un fel, putem fi liniștiți: spiritul democratic este, acum ca și întotdeauna, imun la orice arguție antisemită. Dar, în același timp, nu putem face abstracție de curcurele de dreapta, cu o anumită putere de influențare și cu vizibile apetituri politice. Acestora, prefața scoasă din uitare de Editura „Humanitas” le oferă satisfacții, „argumente”, speranțe (în vreme ce nu se pot decât distra pe seama răscărilor de conștiință și a reflecțiilor lui Sebastian în jurul dramei iudaice). Antisemitismul, ca mijloc de excitare a instinelor gregare, apare, ca profitabil acestor cureuri, chiar și în condițiile diminuării populației noastre evreiești, intențiile lui bătînd mult mai departe. Sincer vorbind, e dureros că aceste considerente ne sînt sugerate de inițiativa unei edituri care poartă un nume atît de nobil — Humanitas, Umanitatea.

ANTON CELARU

DE DOUĂ MII DE ANI Cu prilejul unei reeditări*

Motto: „Antisemitismul este palma cea mai oribilă pe care Domnul Nostru a primit-o în Patimile Sale care durează mereu, cea mai singeroasă și cea mai de neiertat, deoarece a căpătat-o pe fața Mamei sale și de mina creștinilor”.

Léon Bloy

De două mii de ani, evreul este privit de popoarele Europei ca Celălalt, ca Străin, ca Ne-fast. De ce? Deoarece, incredințat că au misiunea de a instaura dreptatea în această lume, evreii n-au mai acceptat nici un idol — idee oprită în loc — așezat în calea luptei lor, care nu se termină decât la „sfîrșitul timpurilor”.

Neliniștit cu neliniștea lor toate popoarele în mijlocul căroră au trăit, evreii au stîrnit o ostilitate, care le-a sporit singurarea și le-a hipertrofiat atît mintea, cît și sufletul. Evreul nu este un produs al antievreismului, dar antievreismul i-a amplificat considerabil gîndirea și simțirea.

Despre această tensiune dramatică în care trăiește evreul vorbește Mihail Sebastian. „Conștiința iudaică — scrie el — închide în sine o antiteză, pe care nu o va rezolva vreedată, pe care în orice caz pînă azi n-a rezolvat-o. Ea intrunește într-un paradox fără soluție inteligența în formele ei cele mai reci și pasiunea în formele ei cele mai despletite. Cerebral și patetic, iudaismul oscilează între luciditate și febra lui...”

Iar ceva mai departe, conchide: „Această permanentă tensiune între o sensibilitate tumultuoasă și un simț critic neîndurător este rana vie a iudaismului, e nervul său tragic”. Lui Mihail Sebastian i-a fost limpede că „întreaga istorie [a evreilor] nu e poate decât o încercare disperată de a găsi linia de mijloc între pasiune și inteligență, între mistică și in-doială, între orgoliu și umilință,

între solitudine și colectivitate”.

Trăind mai mult în timp decât în spațiu, fanđați mesianic în viitor, evreii au fost cînd speculatori, cînd speculativi: ca speculatori, prețuiau mai mult viitoarea valoare de schimb a lucrurilor decât valoarea lor prezentă de întrebuințare, iar ca speculativi apreciau ideile mai mult pentru valoarea lor morală decât pentru valoarea lor lucrativă. Trecutul fiind ireversibil, iar prezentul fiind chinător, evreii au fost necontenit atrași de ideea unui viitor mai bun, de idealul unei vieți mai armonioase, de credința în perfectibilitatea oamenilor și a raporturilor dintre ei.

În fața alternativei: sionism sau asimilism, Mihail Sebastian a optat, în cele din urmă, pentru integrare, atitudine prin care evreii, rămînd evrei, contribuie cu diferența lor la diversitatea spirituală a culturii. „Mi se pare mai urgent și mai eficace să realizez în viața mea individuală acordul valorilor iudaice și al valorilor românești, din care această viață este făcută, decât să obțin sau să pierd nu știu ce fel de drepturi civice”. În același timp, Sebastian afirma cu demnitate: „Nu voi înceta desigur niciodată să fiu evreu. Asta nu e o func-

țiune din care poți demisiona. Ești sau nu ești. Nu e vorba nici de orgoliu, nici de jenă”. Din nenorocire, efortul lui de a sintetiza evreitatea și românitatea lui într-o operă care se anunța deosebită a fost întrerupt de o moarte naprăznică și absurdă. Mesajul lui este însă și astăzi valabil, cel puțin pentru mine. El nu cere toleranță diferențelor, ci respectarea lor reciprocă, adică nu îngăduința celor puternici față de cei slabi, ci receptivitate mutuală.

Scandalul literar pe care l-a provocat Mihail Sebastian, publicînd prefața lui Nae Ionescu la romanul său „De două mii de ani”, se explică printr-un contratimp. I-a cerut-o cînd profesorul său nu făcea politică antievreiască, dar a publicat-o, din orgoliu, cînd acesta, mai mult dintr-un interes politic și economic decât din convingere ideologică, trecuse de partea hitlerismului. În plină ascensiune a fascismelor, explicația teologică încercată de Nae Ionescu a apărut tuturor ca o justificare a oricărei persecuții.

Mai tirziu, Sebastian a regretat și a pregătît o nouă ediție, revăzută și fără prefață, pe care a predat-o Fundațiilor Regale cu puțin înainte de moarte.

În orice caz, cititorul trebuie neapărat să țină seama că prefața a fost publicată mult înainte de holocaust. Dacă un pogrom sau chiar un genocid era mai mult sau mai puțin previzibil, un holocaust era de neimaginat în acel moment. Spre deosebire de genociduri, holocaustul a fost un fenomen unic în istorie: încercarea dementă de a nimici tradiționalul „popor ales” pentru a-l înlocui cu rasa germană. De aici ura lui Hitler nu numai împotriva iudaismului, dar și a creștinismului. „Creștinii — scrie Nicolai Berdiaev — sînt constrînși să recunoască în poporul evreu poporul ales de Dumnezeu, lucru cerut de credința și învățătura creștină, dar pe care ei îl admit fără plăcere și deseori chiar îl trec cu vederea”, Denis de Rougemont spune că „de aici ura surdă, dar și respectul religios pe care creștinii le au față de poporul lui Israel”.

HENRI WALD

Este regretabil că Editura „Humanitas” a retipărit cartea după prima ediție și nu după ultima, așa cum se obișnuiește în asemenea cazuri, ediție în care prefața lui Nae Ionescu nu mai figura.

* Mihail Sebastian, *De două mii de ani*. București, Humanitas, 1990.

STIRI

● SINAGOGA DIN HARKOV

Sinagoga corală din Harkov, care timp de cca 50 de ani fusese închisă pentru enoriași, a fost înopoiată credincioșilor de către autoritățile locale.

După restaurare, această sinagogă găzduiește și „Societatea Culturală Evreiască”, ca și o bibliotecă și un muzeu al istoriei poporului evreu.

● BUBER REAMINTIT

Cancelarul german, Helmut Kohl, a primit o Hagada din partea lordului Sigmund Sternberg, președintele Consiliului Internațional al Creștinilor și Evreilor. În același timp, cu ocazia marcării a 25 de ani de la moartea filosofului evreu, Martin Buber, domnul Helmut Kohl a vizitat casa în care acesta a locuit, în localitatea Heppenheim, până în anul 1938, cind a plecat în Tora Sfintă. În prezent, fosta locuință a filosofului este „Casă-Muzeu” și „Cartierul General al Institutului Internațional al Creștinilor și Evreilor”.

În cuvântarea ținută cu această ocazie, cancelarul a atras atenția asupra recrudescenței antisemitismului. Totodată, el a subliniat faptul că drepturile umane și libertățile ce înfloresc astăzi în Europa datorează mult filosofului evreu de origine germană.

În timpul ceremoniei, s-a anunțat intenția membrilor „Conferinței Internaționale a Evreilor și Creștinilor” de a colecta 20 de milioane de mărci (cca 12 milioane de dolari), de a stabili o „Fundatie Buber” pentru a finanța unele proiecte de cercetare și de a acoperi cheltuielile conferinței. Acest anunț a fost făcut de domnul Donald Coggan, fostul arhiepiscop de Canterbury, care este și președintele Conferinței.

● DIPLOMAȚIE

Primul ambasador israelian în Grecia, domnul Moshe Gilboa, și-a prezentat scrisorile de acreditare.

● UN PRIETEN

Wladislaw Bartoszeski, pentru o lungă perioadă de timp singurul profesor de limba ebraică la Universitatea Catholică din Lublin, a fost numit „primul ambasador necomunist al Poloniei în Austria”.

Ca unul dintre cei mai prominenți prieteni ai comunității evreilor polonezi, a pledat, în repetate rânduri pentru cauza evreiască, ori de câte ori comunitatea era atacată.

El este un vorbitor fluent al limbii ebraice și un cunosător al istoriei și culturii evreiești.

● ISRAEL ȘI CHINA

Academia de Științe și Umanistică a Israelului a deschis un oficiu la Beijing, condus de profesorul Yosef Shalhevet.

Profesorul Jortner Joshua a declarat că „deschiderea acestui oficiu trebuie să accelereze dezvoltarea și cooperarea științifică dintre cele două țări”.

În prezent, un număr de studenți chinezi studiază ebraica și istoria poporului evreu în universitățile israeliene, iar alții lucrează în kibbutzi. Pe de altă parte, un grup de studenți israelieni, preocupați de problemele culturii orientale, urmează să plece în China.

Semnalăm că, o dată cu deschiderea acestui oficiu academic, Israelul a stabilit prima prezență oficială în China.

Oficialități din Ministerul Sănătății, Ministerul Comerțului Exterior și Ministerul Agriculturii au participat la ceremonia deschiderii acestui oficiu.

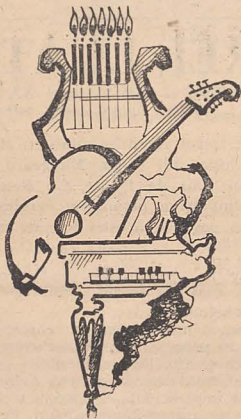
Cei trei israelieni care fac parte din oficiu, în frunte cu dr. Josef Shalhevet, au fost primiți oficial de domnul Sun Honglie, vicepreședinte al Academiei Chineze de Științe.

Oficiul israelian din capitala Chinei este rezultatul prezenței la Tel Aviv, încă din februarie anul trecut, a unui birou turistic, aparținând guvernului chinez.

● CONCERT DE MUZICĂ EBRAICĂ ȘI CLASICĂ

La 18 ianuarie 1991, la sala Pétarque din Montpellier (Franța) a avut loc un concert de muzică ebraică și clasică susținut de Sarah Iancu — violoncel, Michaël Iancu — vioară și Gilles Nicolas, pian.

În program au figurat „Kol Nidrei” de Max Bruch, „Nigun” (Improvizatie) de Ernest Bloch și „Trio elegiac” de Serghei Rachmaninov.

● DISTINCȚIE „OM AL ISTORIEI”

Rabinul Arthur Schneier a oferit președintelui sovietic Mihail Gorbaciov distincția „Om al istoriei” („Man of History”) a Organizației „Appel of Conscience Foundation” pentru „schimbarea cursului evenimentelor mondiale în timpul nostru”.

● EXPOZIȚIE ÎN CHINA

Sub egida Asociației de Studii China—Iudaica și a Institutului Chino—Iudaic al S.U.A., s-a deschis recent, la „Universitatea din Nanking” o expoziție de fotografii, studii și texte din domeniul culturii și științei iudaice.

Profesorul Xu-Xin, președintele Asociației de Studii China—Iudaica, a declarat: „După cum putem vedea din această expoziție, s-au obținut rezultate deosebite în domeniul studiilor iudaice în tot cursul secolului al XX-lea. Totuși, trebuie să fim încredințați că ceea ce s-a făcut este încă departe de a fi suficient”.

● OFITERI EVREI ÎN ARMATA STATELOR UNITE

Douăzeci și opt de cadeți evrei (25 bărați și 3 femei), după absolvirea Academiei Militare au fost numiți ofiteri. Ei provin de la Academia Militară West Point (New York), Academia Forțelor Aeriene a S.U.A. (Colorado Springs) și Academia Navală a S.U.A. (Annapolis).

● PREMIUL ISRAELULUI

Profesorului Moșe Prywes i s-a decernat Premiul Israelului pentru realizarea ideii de a da viață unei „Școli medicale” în vederea formării de medici cu înaltă calificare.

El este fondatorul „Școlii medicale” de la Universitatea „Ben Gurion”.

● EDIȚIE ISTORICĂ

Sinagoga corală din Moscova a publicat, prima ediție a magazinului „Menora”, care cuprinde știri de interes comunitar, articole cu caracter religios și social-cultural. Președintele sinagogii din Moscova, Vladimir Federovsky, a prezentat această publicație dlui Norman Tilles, președintele Comitetului pentru Europa de răsarit al „Joint”-ului, și dlui Ralph I. Goldman, vicepreședinte executiv onorific al „Joint”-ului.

● CONSTITUȚIA CROAȚIEI

Trei evrei — dl Slavko Goldstein, în prezent vicepreședinte al Comunității Evreiești din Zagreb, dl Slobodan Lang și dl Zeljko Salberger — au făcut parte din comisia care a redactat proiectul noii Constituții adoptate recent de Parlamentul Republicii Croația.

● CELEBRARE

Congregația ebraică din Capetown celebrează, de pe acum, cea de-a 150-a aniversare a fondării sale.

Primul eveniment, concertul de gală, a fost onorat prin participarea președintelui F. W. de Klerk, împreună cu soția, a ambasadorului Statului Israel în Africa de Sud, dl Zvi Gov-Ari, cu soția, precum și a șefului rabin Cyril Harris.

● DANSATORII PĂCHI

Artiștii echipei de dansuri a Centrului Comunitar Evreiesc din Vancouver au participat la cel de al 17-lea festival „Aviv” (Primăvara), de la Centrul Comunitar Evreiesc din Mexico City. Deși nu au concurat oficial la competiții alături de celelalte 20 de grupuri, artiștii au fost apreciați nu numai de juriu, ci și de către spectatori, pentru grația, exuberanța, înaltul nivel tehnic, originalitatea și profesionalismul lor. Această echipă de dansuri a fost răsplătită cu „Premiul Păchi”.

„A fost minunat să vezi explozia de entuziasm — spunea un spectator — alături din partea artiștilor, cit și a spectatorilor. Comunitatea evreiască din Mexic a fost ospitalieră și generoasă...”

● O NOUĂ PUBLICAȚIE

Tankred Golenpolsky — redactor șef al „Buletinului de Cultură Evreiască”, proiectat a fi bisăptăminal — intenționează să oficializeze această publicație independentă a evreilor din U.R.S.S.

Se așteaptă, avându-se în vedere dificultățile existente, să se obțină sprijin material din afară, precum și din partea marilor comunități evreiești din Moscova, Leningrad, Kiev și din alte orașe sovietice.

În plus, redactorii „Buletinului de Cultură Evreiască” intenționează să acționeze ca inițiatori ai unei „Societăți Rusia-Israel” și speră să obțină în acest sens sprijinul Sovietului Suprem al R.S.F.S.R.

Sumarul publicației va include, pe lângă informații privind viața evreilor din U.R.S.S., relații asupra unor importante evenimente din Israel, precum și din comunitățile evreiești din S.U.A.

● SABRA FĂRĂ SPINI

Există un cactus de desert, cu spini, specific Israelului, cu fructul dur în exterior, dar cu un miez dulce. El se numește sabra. Spinii împiedică pe mulți să se bucure de dulceața fructului cuprins în cea coajă dură.

Profesorul Itzhak Guterman, cercetător în domeniul fiziologiei plantelor la Universitatea „Ben Gurion”, a creat o specie de sabra fără spini.

Cercetând această specie aparent fără valoare economică, el a susținut că s-ar putea dezvolta tehnici de cultivare corespunzătoare a sabrei fără spini, ca o cultură specifică regiunilor din Negev.

Cercetările făcute s-au bucurat de o atenție deosebită nu numai în sensul cultivării acestei plante, ci și privind dezvoltarea unei agriculturi specifice în Negev, anunțând posibilitatea unor culturi noi, într-un viitor nu prea îndepărtat.

● DUBLIN

Vechiul cimitir evreiesc din Ballybought, Dublin, datînd din anul 1718, a fost redeschis, după renovări considerabile.

Cea mai veche piatră tombală rămasă datează din anul 1777 și este a lui Iacob Wills „francezul”.

● ÎNVĂȚĂMÎNT

La Institutul de Studii Iudaice „Martin Buber”, de la Universitatea din Bruxelles, funcționează o catedră de limbă idiş condusă de prof. Willi Bock. Lector la aceste cursuri este Sonia Pincusovici-Dratwa, absolventă a școlii „I. L. Peretz” din Melbourne (Australia). După absolvirea școlii, dînsa și-a continuat studiile la Universitatea din Ierusalim. După ce a luat doctoratul, Sonia P. Dratwa și-a îmbogățit cunoștințele la Universitatea Columbia din New York, unde a și predat și, concomitent, a pregătit în cadrul „IWO”, cadre didactice pentru limba idiş.

● CONCERTE

Cîntărețul israeliană Leia Schlanger a susținut o serie de concerte în marile orașe canadiene Montreal, Toronto și Winnipeg. Ea a mai concertat în aceste orașe în urmă cu trei ani, și, la cererea publicului, a revenit acum.

● TURNEU TRIUMFAL

După un turneu triumfal în Uniunea Sovietică, Teatrul evreiesc de la Bronfman Center din Montreal s-a întors acasă, iar întreaga presă și televiziunea au comemorat pe larg acest eveniment.

Teatrul a prezentat spectacole la Moscova, Kiev și Odessa. Se apreciază că la aceste spectacole au participat peste 17 000 de persoane. Actorii au fost răsplătiți cu aplauze furtunoase. Cînd unul dintre soliști a început să cînte „Ierusalaim șel zaav” („Ierusalim de aur”), lumea s-a ridicat în picioare. Cu altă ocazie, în timpul interpretării unor cîntece israeliene, un spectator a fluturat steagul alb-albastru. Teatrul a fost invitat pentru anul viitor și în țările baltice.

Pentru directoarea teatrului, Dora Wasserman, originară din Jitomir (Bielorusia), care a studiat arta teatrului la Școala de teatru „Slomo Mihoels” din Moscova, acest turneu a avut o deosebită încălțare emoțională. După 45 de ani, ea s-a întâlnit cu rude, prieteni și foști colegi, actori de la Școala lui Mihoels.

● BNEI AKIVA LA GRENOBLE

Fără să fie prea numeroasă, în jur de 40 persoane, o grupă de tineri, bine pregătiți de matrișă, a susținut numeroase activități desfășurate de Asociația tineretului evreu din oraș.

Conducătorii lor au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a-i interesa și educa pe tinerii într-o ideologie care se rezumă în două cuvinte: iudaism și sionism.

Impregnați de aceste idealuri, la încheierea a trei ani de Akava, unii dintre tineri au făcut Alia în Israel, pentru a începe studiile la institute de învățămînt superior din Haifa, Tel Aviv ș.a.

● MUZEU MEMORIAL LA IZIEU

Printre comunitățile evreiești din Franța s-a lansat o acțiune pentru colectarea de fonduri în vederea cumpărării fostei colonii de copii evrei din Izieu (care, după cum se știe, au fost exterminați în lagăre de concentrare, din ordinul lui Barbie) și a amenajării ei ca memorial al unei istorii pe care unii o neagă azi.

Acolo va fi și un loc de întâlnire și de schimb de informații. La apel au răspuns numeroase comunități evreiești, localități, grupuri parlamentare și personalități cunoscute.

● REÎNTOARCERE LA AUSCHWITZ

Ca în mai fiecare an, Organizația deportaților din Auschwitz și din lagărele de exterminare din Silezia Superioară a organizat o vizită de studii și de amintiri în Polonia, între 30 octombrie și 4 noiembrie 1990.

Programul a cuprins vizitarea lagărelor de la Auschwitz, Birkenau, Maidanek.

● „A BRIVELE DER MAME”

Acest film, restaurat în întregime de Cinemateca franceză, făcînd parte acum din patrimoniul cinematografic francez, a fost turnat în Polonia, în 1938, de Joseph Green și poate fi considerat ca una dintre cele mai bune realizări ale cinematografului idiş.

Într-o revistă de cinema din 1978, vorbind despre filmul său, Joseph Green remarcă: „Filmul meu este un film grav despre problemele emigrării. Evreii pleacă în lume, familiile dezmembrate încearcă să se regăsească... Și dacă eu nu consider deloc «A brivele der mame» ca fiind cel mai bun film al meu, el este, cel puțin pe planul realizării, ceea ce am făcut eu mai desăvîrșit”.

● TEMA BUCURIEI ÎN IUDAISM

Sala „Diaspora” din Paris a găzduit o expoziție cu tema: „Simha” sau bucuria în iudaism — a muzicianului și pictorului Henri Guedon, care a prezentat un ansamblu de colaje și de picturi.

Henri Guedon și-a propus să restituie sentimentul bucuriei în sîrbătorea evreiască. Biblia și simbolismul ritmează aceste compoziții pe hirtie: Steaua lui David și Menora dau nota; regina Ester sau regele David conduc dansul.

Pentru Henri Guedon „poveștile poveștile și miturile evreiești formează o matrice culturală ca și cultura africană sau precolumbiană”.

Tradiția evreiască care străbate opera ritmată a artistului este o experiență inedită.

DR. JEAN ANCEL

Soluționarea problemei evreiești în Basarabia și Bucovina, iunie-iulie 1941 (fragmente)

(Urmare din nr. 705)

Instrucțiunile pentru unitățile principale „privitoare la probleme de securitate și poliție”¹ au dat putere absolută comandantilor din zona de operațiuni. Autoritatea revenea prefecturilor și autorităților civile numai după ce aceste unități părăseau zona. În problema executării evreilor, comandanții români puteau acționa, în teorie, în mod direct, dar preferau să lase aplicarea în seama pretorilor și oamenilor lor. Pretorii erau considerați ca executanți ai „ordinelor speciale”.

În regiunile unde operau militarii, ordinele pentru execuție erau emise numai de comandanții militari sau de pretori, chiar dacă autoritățile civile românești se aflau la fața locului². Astfel de ordine au fost emise fie de cartierele generale germane, fie de cele române și transmise prin pretori.

Autoritățile civile — de exemplu, prefectii, primarii etc. — au fost informate neoficial despre aceste ordine. Deseori nici nu era necesar, fiindcă seseau după ce primul val de exterminare aproape „curătasă” pe evrei. În orice caz, ele au colaborat prin închiderea evreilor în gheto-uri și lagăre, prin execuții și ulterior prin deportările în Transnistria și în alte locuri. Unii dintre ei, precum dr. J. Gherman, cunoșteau cu precizie „ordinele speciale”³.

Pe de altă parte, se poate vedea că Tribunalul militar de la Cernăuți nu a fost informat de „ordinele speciale”, deoarece a refuzat să condamne la moarte mii de evrei acuzați de sentimente „neromânești” arestați de jandarmi în județul Hotin pe baza clauzei corespunzătoare din „ordinele speciale” și a dat ordin să fie eliberați.

Comandanții jandarmeriei, Constantin Vasiliu și Ion Topor, au încercat să ex-terminie suspectii politici în alt fel și au ordonat inspectorului general al jandarmeriei din Bucovina, Ion Măneacă, să explice comandantilor acesteia sensul „ordinelor speciale”⁴. Colonelul l-a chemat pe comandantul legiunii Hotin, lt.-col. Traian Drăgulescu, să-l întâlnească la un loc anuntit pe seseaua Lipcani-Briceni. La locul de întâlnire, cei doi s-au dat jos din mașină și col. Măneacă a ordonat lt.-col. Traian Drăgulescu să ia un creion și să scrie următoarele, declarând că erau ordinele gen. Topor: toți românii și ucrainenii procomuniști trebuie trimiși pe celălalt mal al Nistrului, iar toți minoritarii din aceeași categorie vor fi executați⁵.

Primarii din orașele recucerite au fost numiți de comandanții unităților militare. Existau două condiții: să fie de origine română și să fie naționalisti cunoscuți. La Herța, de pildă, unde 132 de evrei au fost împușcați de armată cu ajutorul autorităților civile nou instalate, primul a fost numit de pretorul diviziei a 7-a infanterie, maiorul Gh. Vartic⁶.

Această situație a dus la o subordonare oarbă a autorităților locale față de militari și la stricta aplicare a ordinelor armatei, ale jandarmeriei și în special ale pretorilor, atât timp cât armata rămânea pe loc. Deseori, colaborarea era crucială, mai ales când exterminarea era realizată în etape, prima fiind identificarea victimelor — fie evrei, fie comuniști sau suspecti politici. În multe cazuri, se poate constata că autoritățile locale nou numite acționau din proprie inițiativă. Garda civilă formată la Herța de noul primar „a indicat patrulelor armate persoanele care trebuiau arestate”⁷.

Ordinul de executare a evreilor n-a mai fost un secret într-un timp foarte scurt și fiecare creștin din Basarabia și Bucovina știa că soarta evreilor era să fie executată sau deportată pentru a muri⁸. La început, însă, a existat o diferență între cele două provincii în această privință. În Bucovina, soldații, precum și populația locală au auzit de un ordin sau permisiie specială acordată de armată populației locale de a face ce dorește cu viața sau proprietățile evreilor „în timpul primelor 24 de ore ale ocupației”⁹. Nu s-a descoperit un ordin

scris de acest fel după război, dar se știe că a circulat, în același timp, în administrația civilă și cea militară. Este menționat atât de evrei, cât și de creștini în depozițiile lor și a fost menționat la judecarea criminalilor de război români.

Înainte de a discuta metodele antesciențifice de exterminare, trebuie notat că au fost diferențe mari între tacticile folosite în zonele rurale și cele din centrele urbane.

Trupele românești care au participat la reocuparea Basarabiei și Bucovinei au făcut parte din grupul de armate „Sud” compus din armata a 11-a germană, un corp maghiar și două armate românești, a 3-a și a 4-a¹⁰.

Oficial, Antonescu a fost numit comandant șef al tuturor trupelor — germane și române — pe frontul românesc, fiindcă nu ar fi acceptat așezarea soldaților români, pe pământ românesc, sub comanda ofițerilor germani. Generalul român, un comandant foarte competent, nu putea fi nici evitat, nici ignorat¹¹. Spre deosebire de celelalte sectoare ale frontului germano-sovietic, frontul de sud a rămas calm. În primele 10 zile, au fost numai incursiuni însoțite de raiduri de explorare. Aceste raiduri au avut o influență cumplită asupra soartei unor comunități de graniță precum Siret, Hertza și Noua Suliță.

În ziua de 7 iulie, unitățile armatei a 11-a germane, care avansase rapid, au ajuns la centrul evreiesc Bălți și au organizat imediat un pogrom¹². În 14 iulie, o mică unitate a acestei armate, corpul 11, a intrat la Orhei. La mijlocul lui iulie, unitățile germano-române de sub comanda armatei a 11-a germane controiau tot nordul Basarabiei. În Basarabia centrală, forțele combinate au împins o puternică rezistență din partea trupelor sovietice.

În 16 iulie, soldații armatei a 11-a, precum și numeroase unități de jandarmerie au pătruns în Chișinău¹³, unde au fost primite cu bucurie de români. În același timp, trupele armatei a treia române au ajuns într-o zonă la sud de Chișinău, cucerind astfel partea Basarabiei unde se aflau cei mai mulți evrei. În sudul Basarabiei, frontul sovietic a fost rupt în mai multe locuri și s-a prăbușit în câteva zile. În 26 iulie, mari unități ale armatei a 4-a române au ajuns la Nistru¹⁴. Trebuie subliniat că în sudul Basarabiei au fost active numai trupe românești.

În Bucovina — altă zonă în care trupele românești erau mai active — armata română a lansat o ofensivă generală în dimineața zilei de 3 iulie. În zilele următoare, au intrat în Cernăuți. Armata a 3-a română a trecut Prutul la Noua Suliță și, după două zile de lupte intense, a ajuns la Hotin, în seara zilei de 7 iulie. În ziua următoare, trupele române au reluat atacul, atingând malul românesc al Nistrului¹⁵.

1. „Documente de acuzare contra comandantului legiunii de jandarmi Bălți, M. Boulescu și a comisarilor acuzați de colaborare cu unitățile SS pentru împușcarea a 30 de intelectuali evrei la Bălți; organizarea asasinării a 80 de evrei și a unui număr de ostateci evrei; ridicarea lagărului Răuțel”; 1948, aprilie 12, „Documente”, vol. VI, p. 266—279.

2. *Ibid.*, p. 273—274. Această problemă a fost clarificată de un Tribunal românesc în cazul asasinării a sute de evrei la Bălți (iulie 1941) la Movila Aviației. La judecată, comandantul militar a încercat să arunce vina pentru execuții asupra prefectului de Bălți, Totuși, tribunalul a hotărât că „Ordinul pentru executarea evreilor nu putea fi dat de biroul județean al prefectului, pentru că în momentul execuției, autoritățile militare erau încă prezente, deci biroul prefectului nu ar fi emis un astfel de ordin” (*ibid.*).

3. „Documente de acuzare contra 19 comandanți” (*ibid.*, p. 202).

4. *Ibid.*

5. *Ibid.*

6. „Acuzarea contra gen. Stavrat”, *ibid.*, p. 426.

7. *Ibid.*

8. *Ibid.*, p. 434. De exemplu, la Hotin un funcționar modest de la primărie, Ion Mancu, „a intrat în casa unei evreice, i-a spus că nu va mai avea nevoie de lucrurile ei, că nu va mai trăi în nici un caz și apoi a încărcat în căruțe coșoare, lenjerie, draperii și plăpumi”.

9. Marius Mircu, *Pogromurile din Bucovina și Dorohoi*, București, 1945, p. 24, 32—33, 39, 44.

10. Colonel Dumitru Matei și colonel Aurel Stanciu. *Poziția și activitatea forțelor democratice revoluționare din România privitor la intrarea țării în războiul contra U.R.S.S.* (în continuare — Matei și Stanciu), în: „File din istoria militară a poporului român”, vol. 5, 6, București, 1979, p. 84—85.

11. „A fost singurul străin căruia Hitler i-a cerut sfaturi militare când se afla în situații dificile” (Paul Schmidt. *Hitler's interpreter*, Londra, 1951, p. 206).

12. Iulie 29, 1941, Șeful securității și SD: raport despre activitatea corpului Einsatzgruppe D la Bălți și colaborarea poliției române contra evreilor din Bălți; se subliniază că numărul celor împușcați de români n-a putut fi stabilit; uciderea a 15 conducători ai comunității evreiești de către Einsatzkommando 10 a („Politia română a acționat... sub călăuzirea Kommando-urilor”) (Extrase din *Nürnberg Documents* Nr. 2952).

13. Matei și Stanciu, p. 89.

14. *Ibid.*, p. 90.

15. *Ibid.*

Notă: Toate trimiterile la „Documente” se referă la cele 11 volume de documente ale Holocaustului din România redactate de dr. Jean Ancel, istoricul de prestigiu mondial al acestui Holocaust.

(Va urma)

EVREI, LUAȚI AMINTE!

În colecția „Țara și exilul”, anul XXVI, nr. 9—10, iul.-aug. 1990, a apărut broșura cu titlul: „Pentru cunoașterea adevărului — Declarația mișcării legionare — 1990”.

Horia Sima, fostul viceprim-ministru al lui Antonescu, șeful Gărzii de Fier și comandantul asasinilor lui Iorga, Madgearu, generalilor Argeșeanu și Marinescu și ai altor personalități de frunte din România, patronul neamurilor crime și jafuri comise împotriva populației evreiești între 6 septembrie 1940 și 24 ianuarie 1941, dă în paginile acestei broșuri un fel de „program de guvernământ”, folosind un stil sfătos și o deplină seninătate în „explicarea” diverselor asasinat comise și în „sfaturile” ce le dă pentru viitor.

Reproducem mai jos textul „sfaturilor” ce le dă evreilor din România la 50 de ani după rebeliune.

... De asemenea minoritatea evrească, dacă își înțelege menirea, poate juca un rol important în procesul de restructurare economică a României. Prin legăturile lor în America și alte țări occidentale, pot contribui la refacerea economică a României, atrăgând capitaluri sănatoase, având la bază o justă retribuție atât capitalului adus cât și muncii. Iată un moment în care evreii pot demonstra că sunt nu numai buni evrei, dar și buni români. De la lamentațiile interminabile asupra persecuțiilor ce le-au suferit în România — de fapt țara din Europa în care ei au suferit mai puțin — să treacă la o atitudine leală față de Români, repărnd și răul ce l-au făcut poporului nostru, în perioada Ana Pauker-Gheorghiu-Dej, prin colaborarea onorabilă din ei cu stalinistii. Evreii din România trebuie să se orienteze după marile figuri ale iudaismului românesc contemporan, Rabinul Șafran, călugărul Nicolae Steinhardt și Pastorul Richard Wurmbrand, și nu după pornirile de învrăjpire ale Rabinului Rosen.

Iată cine e pe placul și cine nu e pe placul lui Horia Sima. Fără comentarii.

DECESE

În cimitirele comunităților evreiești din țară, în trimestrul IV, 1990, au fost înmormântați:

ARAD. Baner Reghina (77 de ani); Berger Flora (81); Fleissig Elisabeta (90); Goroneanu Maxim (81); dr. Korányi Susana (61); Messer Ana (78); BACĂU. Engelberg Fani (81); Gheiber Leiba (85); Knoll Ana Liba (66); Iancu David (57); Rosenthal Ozias (78). BRĂILA. Hinkes Avram (85); Polacek Laslo (78); Wilderman Sabina (72). BISTRIȚA. Wohl Eugen. CLUJ-NAPOCA. Ing. Abraham Ladislav (83); Blatt Pavel (74); dr. Elekcs Erszébet (85); Hollo Elisabeta (91); dr. Kertész Nicolae (83); Löwenstein Ana (62); Nevoval Elisabeta (81); dr. Rado Francisc (69); dr. Rado Georgehe (78); dr. Stern Alexandru (75); Wieder Emanuel (72). CRAIOVA. Werner Clara (71) — originară din Lupeni, jud. Hunedoara, înmormântată la Craiova. DEJ. Forschner Dionisie (75); Steinfeld Ana (80); DEVA. Genad Serena (70); Lörcinc Serena (78). DORHOI. Feder Miriam (52); Sticlaru Hers Leib (78). FĂLTICENI. Iancovici Ioil (74). FOCSANI. Crețu Zisu (65); Katz Marcu (82). GALATI. Aizemberg Gertrude (65); Schwartz Zisla (88). GURĂ. HUMORULUI. Ehrlich Herman (96). IASI. Belis Rima (71) — originară din Hirău, decedată la Iasi; Deutsch Graziela (85); Hainhorn Hascal (80); Kellmer Josefina (87); Nusim Rașela (93); Zaidler Marieta (83) — originară din Galați, decedată la spitalul din Iasi. MEDIAS. Laag Vilma (78). ORADEA. Deutsch Anton (86); Fülöp Sarolta (84) — originară și înmormântată în cimitirul israelit din Valea lui Mihai; Hitler Aron (91); dr. Ianc Rozalia (70); Kovacs Jozsef (82); Klein Fran-

cisc (67); Ritter Maria (76); Reti Ana Roza (74); Ungar Sara (92); Tanner Emil (79). VASARHELYI. Bernath (81). RABAUȚI. Rosenheck Betty (77). SATU MARE. Neufeld Nicolae (78); Nuti Alexandru (68). SUCEAVA. Strominger Gizela (87). SIĞHEȚUL MARMĂȚEL. Indig Onciu (65); Szabo Elias (85). TIMIȘOARA. Fischer Ana (97); Grosz Blanka (84); Herescu Margareta (68); Petrea Eva Sarolta (65); Reizer Ștefan (91); Roman Elena (90); Scherler Eleonora (79); Terner Lotty (85); Weisz Ghizela (87).

Indurerați, Hana Faer și dr. Miriam Harnic comemorează împlinirea a 11 ani de la decesul mamei, ELEONORA FAER și 7 ani de la decesul tatălui, MENDEL FAER — Tecuci, pe care nu-i vom uita niciodată!

Se împlinesc 3 ani, în 27 Svat (15 febr.), de la trecerea în eternitate a scriitorului ISRAEL BERCOVICI. Familia.

Anunțăm cu aceeași durere și dor împlinirea a 12 ani de la decesul dragului nostru SOLOMON BERCOVICI, fost consilier al Comunității Galați. Sofia — soție, Fichi — fiu, Rodica — noră, Monica — nepoată.

Se împlinesc 5 ani de când am pierdut pe scumpa și iubita noastră soție, mamă, bunică și bună prietenă a tuturor, JUCOVSKI FANI.

Fanica dragă, nu te vom uita niciodată!

Dr. Marius Bernfeld — fiu, anunț cu durere că se împlinesc 9 ani de la pierderea scumpului meu tată doctor EDUARD BERNFELD.

Mișu Moscovici — fiu, Ada — noră, Ina — nepoată, cu familia, anunță cu durere încetarea din viață a bunului lor tată, socr, bunic, cuscru și unchi MOSCOVICI IOSUB — Tg. Neamț.

Păstrindu-le vie amintirea, aducem un pios omagiu și recunoștință iubitorilor naștri părinți, NAFTALI și REGINA DANIEL (Iasi), la comemorarea a 11, respectiv 15 ani de la deces. Reny și Nehr.

Regretăm profund dispariția prematură a prietenului nostru FILIP ARONOVICI. Vesnică amintire. Fam. Otty Cohn.

Rebeca — soție, Leon — fiu, Nadia — noră, Nei — nepoțel (Ierusalim) comemorăm, la 10 Svat 5751, împlinirea unui an de la dureroasă despărțire de FISER IACOB (Iancu), Galați.

Va trăi mereu în amintirea noastră.

Mariana — soție, Sorina și Val — fiică și ginere, anunță încetarea din viață, în ziua de 25 ianuarie 1991, a celui ce a fost ARONOVICI FILIP, suflet bun, nobil și generos. Nu te vom uita niciodată!

Anton — fiu și Lia — noră, comemorăm cu aceeași durere, împlinirea, la 15 Adar (28 februarie) a 5 ani de la despărțirea de iubita noastră ETELLA ROSENZWEIG. Pios omagiu.

La 3 martie 1991 se împlinesc un an de la decesul celei care a fost MINA (Minea) SEGAL. Comemorarea va avea loc la Sinagoga Căminului-spirit „Martin Băluș”, unde a fost îngrijiți excepțional, pină la ultima suflare. Anunță Estera Samuelli.

Volumul „PRIMEJDI, ÎNCERCĂRI, MIRACOLE“

MASĂ ROTUNDĂ

Duminică, 27 ianuarie 1991, a avut loc la București, în sala din Str. Popa Soare nr. 18, o masă rotundă dedicată volumului „Primejdii, încercări, miracole“ al Eminenței Sale dlui Șef Rabin dr. Moses Rosen.

În prezența unui numeros public, au luat cuvântul domnii: Iosif Sava, muzicolog, Gelu Voican Voiculescu, senator, Dan Berindei, istoric și Radu F. Alexandru, scriitor.

Autorul cărții a răspuns la întrebări și a prezentat condițiile în care a scris această carte, care nu este doar o carte de memorii, ci o cronică a unei jumătăți de secol de mare dramatism.

Publicăm extrase din cuvintele rostite.

Cuvîntul muzicologului
Iosif Sava

Am citit această carte luminătoare și lămuritoare într-o singură noapte, pentru că este atît de captivantă ca spirit, încît n-o poți lăsa din mînă. Simplitatea construcției, rigoarea esafodajului, logica înălțurii argumentelor, capacitatea de a te ridica din faptul concret în zonele metafizice, bogăția informației, apelul constant la înțelegerea mitică, remarcabila artă portretistică, puterea de seducție a frazei, farmecul metaforei, acuratețea limbii, ținuta literară — iată în primul rînd cîteva dintre elementele stilistice care m-au impresionat.

Cartea reprezintă lupta pe care Șef Rabinul nostru a dus-o pentru iudaism și pentru adevăr, pentru apărarea intereselor fundamentale ale evreității, pentru salvarea a sute de mii de oameni. Acesta a fost idealul suprem al autorului, dincolo de toate sinusoidele vieții Eminenței Sale. Această veche chemare biblică, „L'sana 'aba b'Ierușalaim“, acest ideal a fost emblema vieții D-Sale. Doctorul Rosen și-a realizat chemarea: 400 000 de evrei dat Statului Israel de România. Remarcă apoi și lupta „pentru aici“, curajul în lupta pentru apărarea valorilor și realilor tradiții iudaice, curaj în nuanțarea și a oamenilor și a valorilor, cu lumini și cu umbre. Forța dr.-ului Rosen este de a nu fi fost, ca mulți dintre noi, un înșelat, ci un lucid. El a înțeles de tîrziu că trebuie să lupte împotriva fascismului și a totalitarismului pentru a păstra viața și evreitatea din noi. Din carte transpare mereu nevoia de păstrare a evreității, căci evreitatea trebuie apărută, o demonstrează fiecare frază a cărții dr.-ului Rosen, altfel istoria te pedepsește. Recunoaște apoi și rolul deosebit pe care dr. Rosen l-a avut în apărarea intereselor României, căci nu l-a apărut pe Ceaușescu, ci țara și miile de evrei rămași. A făcut enorm pentru demnitatea noastră și pentru demnitatea acestei țări.

Tot ceea ce face D-Sa dovedește temperanță ecumenică; de la înțelegerea ortodoxismului la spiritul diplomatic, de la cea seducătoare înțelegere cu Papa, povestită în carte, la tactul diplomatic pe care l-a demonstrat continuu și pentru apărarea Statului Israel. Sint pagini minunate din acest punct de vedere, pentru că a crescut în casa Rabinului de la Fălticeni, acolo a fost laboratorul său sufleteș, de acolo au pornit toate afinitățile electice ale D-Sale.

Cuvîntul senatorului
Gelu Voican Voiculescu

Cartea dr.-ului Rosen este, în primul rînd, mărturia unei lupte, o luptă care se ridică dincolo de contingențele momentului. A preluat o comunitate părăsită de fostul ei sacerdot tocmai cînd pericolul cel mare trecuse, dar cînd se profila un pericol mult mai mare, fiind mai insidios. La momentul anului 1948, nu evreii care supraviețuiseră în România erau amenințați, ci iudaismul. Lupta pe care a trebuit să și-o asume a fost atît pentru drepturile evreilor, cît și pentru asigurarea dăinuirii lor, avînd de înfruntat o tendință specifică întregii lumi contemporane. Ofensiva modernismului împotriva tradiției. Mă refer la tradiție într-un sens major, în sensul de transmisie a unui ansamblu de mijloace consacrate, care ușurează conștientizarea principiilor imanente de ordin universal. Este vorba de o influență formativă, analogă inspirației, care este consubstanțială spiritului, așa cum ereditatea este trupului. Este vorba, în acest caz, de o filiație spirituală de la maestrul la discipol. Urînd a rebours în șirul generațiilor, Rabinul Rosen descinde din Rași, din tată în fiu, din bunic în străbunic. Deci nu sînt înțimplătoare această strădănuță și această sagacitate cu care dinsul și-a urmat vocația și prin care a învins. Pentru că înțreaga activitate — și aceasta se reflectă în toate paginile cărții — este aceea de a conserva spiritul iudaic, de a pregăti pe viitor cetățenii ai Statului Israel. Și dacă azi Statul Israel numără atîția ce-

■ De la stînga la dreapta: Radu F. Alexandru, Gelu Voican Voiculescu, Eminența Sa, Iosif Sava și prof. Dan Berindei

țățeni din România, este tocmai datorită faptului că ei au beneficiat de influența formativă a dr.-ului Rosen. Toți acei tineri care au fost scoliți la Talmud Tora, cărora li s-a reînviat o anumită viață tradițională, au devenit mai tîrziu cetățeni ai Statului Israel. Acum, din această retrospectivă, ne putem da seama de justetea acestei activități, pentru care D-Sa a militat, înfruntînd obstrucții și inimiții, din toate părțile, din exterior, dar și din interior, și, sub acest aspect al confruntărilor umane, pe care un sacerdot poate să le înțelească în viață, cartea este un document zguduitor. Este cît se poate de semnificativă victoria finală a dr.-ului Rosen prin faptul că a dovedit o dublă performanță: de a fi asigurat o Alia substanțială și, în același timp, de a fi reînviat tradiția iudaică în rîndurile celor rămași. Deci cartea dr.-ului Rosen este o invitație la neuitare.

Nu este cazul să subliniez și talentul de memorialist al dr.-ului Rosen, pentru că materialul faptic este pur și simplu fascinant, încît pe parcursul lecturii nici nu ne dăm seama de realul talent și de vocația de scriitor ale D-Sale. Dincolo de valoarea documentară a memoriilor dr.-ului Rosen, ele cu siguranță vor fi omologate de istoria literară. Se știe că, în orice redactare, debutul unei cărți este de maximă dificultate. Iată o excepțională dovadă — începutul acestei cărți, care este demn de orice antologie: „O împușcătură a răsănit ziua în amiază mare, la Cernăuți, în 1926. Studentul creștin Nicolae Totu l-a împușcat pe colegul său evreu, David Falik“. Acest început nu este decît garanția promițătoare a unei cărți de mare literatură. Aș vrea să mai subliniez că dr.-ul Rosen, deși sacerdot, nu este mistic, cartea sa este destul de zgîrcită în privința raporturilor D-Sale cu Divinitatea și, totuși, Dumnezeu apare în foarte multe dintre paginile acestei cărți și, nu întîmplător, titlul acestor memorii cuprinde și cuvîntul „miracole“.

Totodată, mai vreau să subliniez că D-Sa a intrunit într-o singură persoană atît funcția sacerdotală, cît și rolul de conducător al Federației Comunităților Evreiești din România. Tocmai prin această convergență, prin concentrarea într-o singură persoană a celor două funcții, am impresia că s-a putut săvîrși tot ce s-a realizat.

Cuvîntul istoricului
Dan Berindei

Am venit aici pentru a-mi spune cîteva păreri despre această carte, pe care eu o consider de excepție prin conținut și prin ceea ce reprezintă. Sintem confrunțați în această carte cu o serie întregă de personalități prezentate cu seninătate. Și cred că acesta este un foarte mare merit al cărții și este chiar o învățătură. Așa trebuie să ajungă istoria. Să prezinte cu seninătate. Nu cu silința de a ridica în slăvi, nici de a scufunda. Cel mai frumos portret mi s-a părut al Rabinului Zise Portugal, părintele celor 200 de copii

orîni. Și mai sînt și altele. Aceste amintiri sînt, în fond, o istorie a României pe ultima jumătate de veac, scrisă sub formă memorialistică, scrisă, mai ales, de un om căruia i-a revenit o uriașă răspundere, de care a știut să se achite într-un mod într-adevăr miraculos. Eminența Sa a participat la tot ce s-a întîmplat aici. D-Sa aparține Israelului, dar aparține și acestei țări și noi dorim să aparțină cît mai mult timp. A făcut, pe de o parte, un serviciu uriaș celor aproape o jumătate de milion de evrei care au realizat Alia, pe de altă parte, a făcut foarte mult pentru această țară. Nu pentru Ceaușescu, ci pentru România, pentru această națiune. Este interesantă această carte deoarece, în fond, este scrisă de conducă-

DIN
COMUNITĂȚILE
NOASTRE

ACTE DE VANDALISM ANTISEMIT

În noaptea de 21 spre 22 ianuarie crt., persoane neidentificate au spart geamurile Comunității Evreilor din Brașov, str. Poarta Schei nr. 27, prin aruncare de bolovani.

În București, la Cimitirul Sefard din Sos. Giurgiului nr. 2, au fost devastate 19 monumente funerare, prin răsturnarea capetelor monumentelor.

De asemenea, la Alba Iulia, indivizi neidentificați au pătruns în Cimitirul Evreiesc și au profanat morminte, prin deteriorarea și scrierea de texte cu conținut injurios.

Au fost anunțate autoritățile locale respective, iar Eminența Sa dl Șef Rabin dr. Moses Rosen a adus la cunoștința Secretariatului de Stat pentru Culte profanările amintite.

ANUNȚ

Federația Comunităților Evreiești (Editura „Hasefer“) răspunde pe această cale cererilor numeroase sosite din întreaga țară pentru procurarea volumului autobiografic „Primejdii, Încercări, Miracole“ scris de Eminența Sa Șef Rabin dr. Moses Rosen ca ediția I (10 000 de exemplare) s-a epuizat în primele zile după apariție.

Se află sub tipar și va apărea în curînd ediția a II-a, în 30 000 de exemplare, care se vor putea găsi la librăriile din țară.

SĂRBĂTORIREA ZILEI DE HAMIȘA
ASAR BIȘVAT

Marți 27 ianuarie, cursanții de Talmud Tora și părinții lor s-au întîlnit în Sala de festivități din strada Popa Soare pentru a sărbători tradiționalul „An nou al pomilor“. Au fost prezenți conducătorii Federației Comunităților Evreiești și ai Comunității Evreilor din București. După un program festiv executat de corurile „Șira Vezimra“ și „Talmud Tora“, copiii li s-au distribuit tradiționalele fructe Eminența Sa Șef Rabin dr. Moses Rosen a vorbit despre importanța sărbătorii.

La Restaurantul ritual s-au distribuit fructe de Hamișă Asar Bișvat. De asemenea, au fost trimise fructe asistaților la domiciliu.

Preocupări asemănătoare au existat și la comunitățile evreiești din țară.

■ Se distribuie fructe din Țara Sfîntă

VIZITA

În zilele de 18—21 ianuarie 1991, comunitatea noastră a fost vizitată de o delegație a Organizației „Joint Distribution Committee“, formată din: dnele Linda Levy și Mara Cohen și dl dr. Zvi Feine.

Delegația s-a informat pe teren asupra diferitelor aspecte ale asistenței acordate membrilor bătrîni, singuri și bolnavi ai comunității și asupra eficienței ajutoarelor ce li se oferă prin programul comun de asistență al Federației noastre cu masiva contribuție a Organizației internaționale „Joint“.

Eminența Sa a făcut delegației o amplă expunere asupra situației populației evreiești în cadrul efortului general al României de rezolvare a problemelor întregii populații a țării.

În numele delegației, dl dr. Zvi Feine și dna Linda Levy au exprimat satisfacția acestei delegații și a întregii conduceri a Organizației „Joint“ pentru modul exemplar în care se desfășoară activitatea de asistență a Federației Comunităților Evreiești din România, care poate constitui, și din acest punct de vedere, un model pentru orice comunitate evreiască din lume. Oaspeții au promis să sprijine și în viitor această activitate.

Cuvîntul scriitorului
Radu F. Alexandru

În aparență, aceasta este o carte de memorii, în fapt, un document istoric și politic de mare însemnătate, de mare complexitate, este o carte despre care am putea spune că este dovada unei izbinzi. Nu am citit cartea pe nerăsuflăte. Am simțit nevoia să mă opresc, să meditez.

Încerc să vă sugerez cîteva chei de decifrare a cărții. S-ar putea vorbi despre carte ca o probă de luciditate și de obiectivitate. Îți trebuie o mare doză de curaj și de forță pentru ca, după o viață în fruntea unei comunități, să demonstrezi că poporul evreu, pe lîngă poporul Cărții, pe lîngă poporul ales, este un popor ca oricare altul, cu bucuriile, cu tristețile, cu victoriile, cu înfrîngerile și, mai ales, cu uscăturile și rebaturile lui. Și istoria ultimilor 50 de ani a redovedit-o mai pregnant ca orîcînd.

O a doua cheie cu care mi se pare că poate fi receptată cartea este proba unei înțelepciuni. Este azi lupta permanentă pentru ca această comunitate evreiască să aibă dreptul la viață cu adevărat liberă, începînd cu aceste cursuri de Talmud Tora, această alimentație caser, cu sinagogii vii, cu o revistă, cu viața culturală și culturală. Avem impresia că ea face parte din normal. Dar pe parcursul timpului, în care dreptul de a vorbi cu atîta libertate și atîta dezinvoltură parea de neîmăginat, ne dăm seama că această probă de luciditate și întregul program de întreținere a iudaismului viu în rîndurile comunității din România este o mare izbină.

S-ar putea vorbi despre această carte ca despre o carte de politologie. Este cartea unui rabin sau este cartea unui diplomat? De asemenea, această carte poate și trebuie să fie receptată și decifrată ca o probă de iubire de patrie. Această carte dovedește că, pentru Rabinul Rosen, ca dragoste și ca atașament, România se află exact în același loc și la același nivel cu Israelul.

Di Radu F. Alexandru și-a încheiat cuvîntul cu un omagiu rostit autorului și cu tradiționalul „Lehaim“.

Comemorarea pogromului legionar din București

S-au derulat, în zilele de 20—21 ianuarie 1991, la București, trei impresionante comemorări cu aceeași temă, rememorarea unui moment dramatic din istoria evreilor din România, și toate sub aceeași deviză: „Să nu uita!”

Împlinirea a cinci decenii de la pogromul legionar din zilele de 21—23 ianuarie 1941, din București, a fost marcată de Comunitatea Evreilor din România, duminică 20 ianuarie, printr-o impresionantă solemnitate la Templul Coral din Capitală, devenit neîncăpător pentru marea mulțime de oameni veniți să aducă un omagiu victimelor de atunci și să se solidarizeze cu acțiunea energică a Federației Comunităților Evreiești împotriva încercărilor de negare sau de minimalizare a Holocaustului.

În numeroasă asistență am remarcat membri ai guvernului român, șefi de partide reprezentate în Parlament, reprezentanți ai unor culte, senatori și deputați conducerea Academiei Române, distinși intelectuali, primarul Capitalei, șefi și reprezentanți ai unor ambasade, membri ai comunității noastre și mulți prieteni ai acesteia.

dl. ing. Theodor Blumenfeld, secretarul general al F.C.E., a salutat asistența și a rostit cuvîntul introductiv.

După serviciul divin, efectuat de cantorii Willy Harnic și Aizic Jukovski și după rugile pentru România și pentru pace în Israel, înălțate de Eminența Sa dl. Șef Rabin dr. Moses Rosen, corul „Sira Vezimra” a intonat cîntece adecvate momentului de tristă evocare a durerilor noastre.

În numele guvernului țării, dl. ministru Ion Aurel Stoica a adus un omagiu victimelor pogromului și i-a asigurat pe cei prezenți că guvernul veghează ca niciodată asemenea barbarii să nu se mai repete.

Acad. prof. dr. Nicolae Cajal, vicepreședinte al Academiei și membru al Președintelui Federației, martor el însuși al acelor momente din ianuarie 1941, a rostit un impresionant discurs, pe care îl publicăm în cuprinsul revistei.

În predica răscolitoare de dureri și imagini, o predică-avertisment, Eminența Sa dl. Șef Rabin dr. Moses Rosen a înfățișat, ca șef rabin, ca președinte al Federației și ca martor direct al celor petrecute atunci, un tablou viu al evenimentelor

și o analiză pertinentă a lor (publicăm fragmente din ampla și bogată în învățăminte predică).

În ziua următoare, la ora 10, a avut loc, la Cimitirul din Șos. Giurgiului, în fața mormintelor kedoșimilor noștri uciși în chip bestial de legionari, o tristă solemnitate de comemorare a victimelor groaznicului pogrom de atunci. Au fost prezenți supraviețuitori, rude și cunoscuți ai celor asasinați de bandele de legionari în acele zile de neuitat din ianuarie 1941, membri ai conducerii Federației, reprezentanți ai primăriei și ai sectoarelor Capitalei, numeroși cetățeni.

Eminența Sa, asistat de cantorii comunității, Jukovski și Harnic, a efectuat serviciul divin de comemorare și a rostit ruga de Kadiș pentru odihna sufletelor kedoșimilor, după care s-a făcut un pelerinaj la mormintele lor.

În aceeași zi, la ora 12,00, s-a desfășurat la sediul Senatului comemorarea oficială a acestui pogrom, într-o sesiune solemnă comună a celor două Camere ale Parlamentului țării. Au participat ca invitați conducătorii Federației, în frunte cu Eminența Sa, numeroși reprezentanți ai vieții publice, științifice și artistice, reprezentanți ai cultelor, membri ai corpului diplomatic, alți invitați.

Președintele Senatului, dl. Alexandru Bărlădeanu și președintele Camerei Deputaților, dl. Dan Marțian, au rostit impresionante cuvîntări de compasiune pentru victimele pogromului și de infierare a fascismului.

Șef Rabinul dr. Moses Rosen a evocat, în cuvîntul rostit, întregul Holocaust al evreilor din România, pe cei 400 000 de martiri uciși fie de regimul Antonescu, fie de fasciștii maghiari. (Publicăm cuvîntările rosite de președintele celor două Camere și de Eminența Sa).

Corul nostru și o formație a Casei de cultură din Sighetul Marmației au prezentat un program adecvat acestei comemorări.

Toate solemnitățile s-au constituit într-o emoționantă evocare a unuia din dramaticele capitole ale holocaustului nostru și într-o fermă manifestare a voinței noastre comune de a nu permite reinvierea fascismului, sub orice mască ar încerca să se prezinte.

Fie în veci binecuvîntată memoria sfinților noștri martiri!

Predica de la Templul Coral

(Urmare din p. 1)

care ar voi să se complacă. Amintim Neconținut, amintim ca nu cumva să mai vină vremuri în care, în loc de „sfaturi”, dlui Sima, și discipolilor săi neo-fasciști, să le vină iar gustul de abatoare.

Eicha? Cum de a fost cu puțință ca zeci de sinagogi să fie cuprinse de vîlvă în acele nopți de ianuarie 1941? Cerul Căii Văcărești și Căii Dudești ardea dintr-o răsunătoare, iar luna a roșit de rușine”, zărind sarabanda junglei dezlănțuită: la vîlvă rugurilor care mistulau cărți, suluri sfinte, iar „știnta tiranetă legionară” dănuind în jurul acestor flăcări ale iadului pe pămînt.

Eicha? Cînd au bătut la ușa majorului Sami Roeder, acesta și-a îmbrăcat uniforma, și-a pus decorațiile și a crezut, săracul, că acestea vor fi respectate. Schingiuiri groaznice în Casa Verde și glonte tras în pădurea Jilava i-au răsplătit eroismul de pe cîmpul de luptă pentru apărarea țării.

Cantorul Osias Kopstuck oficia pe acest altar rugăciunea de seară Coristul Andrei Klein îl acompaña, François Heller venea să rostească Kadiș, ruga de pomnire a sufletului mamei sale. Învățătorul de ebraică Mariasis a fost smuls de fîrtele sălbatice și dus la abator.

Cu toții au fost înșăfați din mijlocul lăcașului sfînt. Înjunghiați ca vitele și afirmați de cirilgele din abator, li s-a lipit inscripția „carne cașer”. Eicha? Cum de a fost posibil?

Au mai pus și alții întrebări.

Eicha? Pînă cînd? Pînă cînd va veți lamenta? E legea talionului?

„Legea talionului? Încă una din deformările, din răstălmăcirile, din calomniile îndreptate împotriva noastră, — am răspuns. „Alta timp cit se vor găsi oameni care să încerce să omoare pentru a doua oară pe martirii noștri, să nege Holocaustul, să-l justifice, atîta timp noi ne vom lamenta, nu pentru noi ci pentru biata ființă umană, la ce hal de degradare a ajuns”.

Plîngea un Rabin, urcînd scările cup-torului de la Auschwitz.

„Nu-mi plîng soarta mea — au fost ultimele sale cuvinte — plîng pe călăii mei. Cum vor putea ei trăi, cu conștiința atât de încărcată?”

„Lamentațiile noastre? An de an, de 49 de ori am comemorat pogromuri, măceluri, genocidul. Dar cum? Fiecare comemorare presupunea chinuri, umilințe, batjocură. Nu era voie de la stăpînire să ne plîngem martirii. Presiuni, amenințări, falsificări, nimic nu se cruța spre a ne împiedica.

E pentru prima dată că această comemorare o putem săvîrși în libertate. Guvernul țării aduce aici cuvîntul său de solidarizare cu durerea noastră, de stigmatizare a neo-fascismului.

Partidele politice din Parlament ne cîntesc cu prezența lor. Primarul Capitalei găsește de cuvință să fie prezent atunci cînd sînt amintiți cetățeni ai Bucureștilor, care au fost asasinați în mod groaznic, pentru vina de a fi fost evrei. Ambasadori, reprezentanți ai cultelor, corespondenți ai mass-mediei interne și externe, vă aflați aici spre a cînti memoria martirilor.

Iată de ce nu contenim... lamentațiile în pofida „sfaturilor” recent primite. Nu mai sîntem singuri. Lamentațiile noastre îi izolează din ce în ce mai mult pe asinini de ieri și de cei potențiali de azi.

Amintirea trecutului e menită să ne aducă tuturora, în gînd și în suflet, în vorbe și fapte, ruga și lupta pentru pace și înțelegere între oameni și popoare.

Fie ca memoria scumpilor noștri martiri să fie în veci binecuvîntată!

Cuvîntarea domnului ION AUREL STOICA ministru pentru calitatea vieții și protecția socială

Eminență, doamnelor și domnilor, Cu emoție și cu grabă, m-am îndreptat să-mi îndeplinesc o obligație care mă onorează, adresîndu-vă cel mai curat și frumos gînd al guvernului român, exprimînd omagiul său victimelor de acum 50 de ani.

În drum spre acest lăcaș sfînt, mi-am formulat o întrebare: Care oare este calitatea esențială a împrejurării de azi, de acum și de aici? Poate, lipsa de inspirație a momentului mă face să spun un lucru esențial: faptul că ea este populată de oameni liberi. În partaj cu oricare împrejurare comparabilă celei de astăzi, dar desfășurată în urmă cu doi sau trei

■ Ministrul Ion Aurel Stoica exprimă compasiunea guvernului

ani, valoarea esențială a împrejurării de azi, printr-o comparație, poate, ușor forțată, este inveterată și de marea omenească, care rezultă din faptul că în timp ce piramidele egiptene au fost construite cu sclavi, Parthenonul grecilor a fost construit cu oameni liberi.

Comemorăm un eveniment tragic al istoriei românești, care este, în același timp, un reper în memoria negativă a unei respectate comunități din România, comunitatea evreiască. Momentul ianuarie 1941 a fost unul dintre acelea în care violența și intoleranța, fanatismul și jocul politic ireponsabil au biruit trăsăturile fundamentale ale mentalității românești, înțelegerea și iubirea apropiatului. Aș vrea, însă, să remarc că atunci

ca și acum tot mai însemnate sînt victime, conștiințele care se solidarizează împotriva acestei ofensive macabre. Evenimentul tragic, în fața căruia ne adunăm gîndurile, este, din păcate, o secvență a cataclismului fascist responsabil de exterminarea în mod organizat a 6 milioane de evrei. Cataclismul istoric nu a ocilit nici atunci România. Din nou, un popor mic, o țară mică s-au aflat în imposibilitatea de a-și apăra demnitatea, onoarea națională. Forțe minoritare, sub auspiciile unui totalitarism care stăpînea în aproape întreaga Europă, au acționat, au instigat, brutalizînd buna credință a unui popor, care tocmai își găsea un făgăș în biografia Europei moderne. Ca o ironie adresată atît raului structural, cit și rădăcinilor istoriei, cărora comunitatea dvs. le-a căzut de atîtea ori victimă, evreii poartă cu ei un răspuns ancestral în frumoasa sărbătoare a cînteții și iertării.

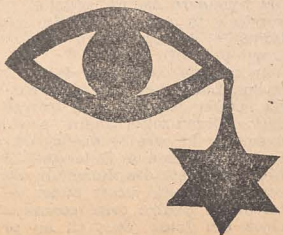
Căinta, iertarea, dar nu uitarea sînt, poate, modele exemplare de conduită și pentru vremurile de azi. Poate vom face ca această conduită să coboare din sacru în cotidian, pentru că ea a devenit o resursă extraordinară de supraviețuire. Și-mi continui gîndul cu unul și mai înțeles, care aparține lui Nicolae Iorga, efigie a destinului tragic comun, românesc și evreiesc: „E greu, cine spune că nu e greu? Plătăm o risipă a anilor fără grijă ori gîndurile sucite ale cui a vrut să facă binele cel mai mare și ne-a afundat în cel mai mare rău. Dar puterea de a le depăși pe toate dispune noi vine, noi toți, care cunoaștem cel mai bine și măsura nevoilor și măsura putințelor noastre”.

În afara omagiului, înția noastră obligație este de a ne recupera memoria, chiar dacă o parte nu o mai găsim decît în cenușă. Memoria trebuie să ne-o recuperăm cu demnitate, pentru a obține veghea, care să ne aducă în ferici-ta stare de a nu mai retrăi vectorii negativi ai istoriei. Pentru a nu mai fi niciodată contemporani cu pogromul. Pentru a nu mai parcurge niciodată deserturi totale. Pentru a nu mai avea niciodată conducători care se doreau stăpîni de sclavi; stăpîni de sclavi mulți, pe care îi numărau în bucați. Vă doresc sănătate și fericire fiecăruia în parte și tuturor la un loc.

Vă mulțumesc.

■ Purtătorul de cuvînt al guvernului, dl. Bogdan Baltazar și președintele Academiei Române, acad. Mihai Drăgănescu, participă cu pioșenie la solemnitate

ÎN PARLAMENT

Cuvîntarea preşedintelui Senatului,
domnul ALEXANDRU BÂRLĂDEANU

Onorată asistenţă,

Ne-am adunat aici pentru o aniversare tristă: 50 de ani de la pogromul antievreiesc legionar din 21-23 ianuarie 1941. Este o comemorare care vrea să se adreseze, deopotrivă, minţii şi sufletului. Este clar pentru toată lumea că faptele, ororile petrecute atunci în România şi, apoi, în Europa sînt de netolerat. Şi-au pierdut atunci viaţa, căzînd jertfe ale fascismului şi persoane române. Întrebarea fundamentală pe care ne-o punem şi o punem azi este: ce trebuie făcut ca acestea să nu se mai repete? Nimic nu perverteşte mintea omului mai mult decît neştiinţa, cînd omul nu cunoaşte cauzele, criminalii şi cînd aceştia nu sînt pedepsiţi. Acum, la o jumătate de veac distanţă de tragicele evenimente din ianuarie 1941, e vorba de o pedeapsă morală.

Trebuie să se ştie ce s-a petrecut la Bucureşti la 21-23 ianuarie 1941. Aceasta nu se cunoaşte de către generaţiile post-

belice, datorită politicii de falsificare a istoriei întreprinse de regimurile fasciste şi comuniste. Prin ceea ce întreprindem aici, azi, sîntem în măsură să dăm un răspuns la întrebarea mai sus formulată. Desigur, aceasta nu e decît un început modest, dar un început. Prin durere oamenii se leagă sufleteşte mai tare. Înseamnă că — împărtaşindu-i durerea — ajungi să-l preţuieşti şi să-l înţelegi mai adînc pe semenul tău. Folosesc prilejul pentru a afirma că unul din mijloacele prin care societatea românească se poate consolida este să cunoască şi să înţeleagă mai bine toate etniile din România.

Fie ca această comemorare, închinată memoriei evreilor căzuţi jertfă pogromului legionar petrecut în urmă cu 50 de ani, să exprime speranţa unei păci lungi, cu atât mai mult cu cît adunarea are loc într-un moment cînd omenirea se află din nou în faţa unui pericol, avînd implicaţii ce ne ameninţă pe toţi.

■ Sedinţa solemnă a Parlamentului. DE LA STÎNGA LA DREAPTA: dl. ing. Theodor Blumenfeld, secretarul general al Federaţiei Comunităţilor Evreieşti, dl. Dan Marţian, preşedintele Camerei Deputaţilor, dl. Şef Rabin dr. Moses Rosen şi dl. Alexandru Bârlădeanu, preşedintele Senatului

Don Quijote, nu zăgăne armele. Îi e frică să nu cadă, el, familia lui. Nu vrea să moară şi de aceea luptă. Nu face pe eroul.

„Şi i-a părut rău”. Dacă nu va fi învins, ci îşi va învinge duşmanul, lui Iacov îi pare rău. Nu vrea singele nimănui, lacrimile şi suferinţele altora nu le doreşte.

Adunarea comemorativă de azi a Parlamentului României este o cînstire adusă poporului român o dată cu o înfierare a neo-fascismului, a antisemitismului.

Vă adresez tuturor binecuvîntarea care se află în cuvîntul-cheie al tuturor rugilor noastre, în cuvîntul care constituie salutul nostru multimilenar: ŞALOM — PACE

Cuvîntarea preşedintelui Camerei
Deputaţilor, domnul DAN MARŢIAN

Adunarea comemorativă, organizată de Parlamentul României, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la pogromul legionar şi cînstirea memoriei victimelor evenimentelor de atunci au conotaţii din cele mai diferite.

Au făcut-o vorbitorii, artiştii.

Această adunare comemorativă a fost una tristă, fiindcă însuşi evenimentul ca atare a fost dureros. Ne-am plecat fruntea, mintea şi sensibilitatea în faţa e-vreilor ucişi, oameni de diferite condiţii politice şi sociale, dar care au fost cetăţeni ai acestei ţări.

Aducem omagiul nostru comunităţii evreilor din România, activităţii ei, modului în care s-a integrat şi implicat în istoria contemporană a ţării noastre.

Această adunare comemorativă este un semn al timpului inaugurat de Revoluţia din 1989. Fie ca să triumfe principiile democraţiei şi demnităţii umane, pentru care s-a înfăptuit această revoluţie din decembrie, pentru a construi o ţară nouă!

Este important să ştim să ne desprindem de trecut prin cunoaşterea adevărului. Nu putem construi democraţia, nu putem face să triumfe principiul demnităţii umane fără să ne întoarcem spre trecut şi să cunoaştem adevărul.

Aprecieri eforturilor tuturor spre a pune umărul la reconstrucţia României pe baze şi mai trainice.

EMINENŢA SA VORBEŞTE
ÎN PARLAMENTUL ROMÂNIEI

(Urmare din p. 1)

tat vreedată un Holocaust al evreilor din România, iată că acum, pentru prima dată, poate să răsunet vaetul nostru de la această înaltă tribună.

Iată-ne acum, strigîndu-ne durerea. Nu. Nicicînd n-am acuzat poporul român, blindul şi ospitalierul popor român, pentru crimele comise de fasciști. Nici poporul maghiar, nici cel german. Nu noi am introdus noţiunea de ostateci, aceea de pedepse colective; nu noi avem la activul nostru fapte blestemate ca alea de la Lydice şi de la Oradour sur Glane. Să acuzăm pe un om pentru presupusa vină a altuia? O generaţie să răspundă pentru nelegiuirea alteia?

Willy Brandt a îngenunchiat la Auschwitz şi prin acest gest, el, antifascistul el omul curat, a cerut iertare pentru ticăloşile altora.

Pilda dată aici, Traian Popovici, nu este una singură. El, primarul de la Cernăuţi, a luptat, şi-a expus viaţa şi a salvat-o pe aceea a mii de evrei. Din primii ani după Holocaust şi pînă în ziua de azi, lui, apoi văduvei lui, fratelui său, Eugen, cumnatei sale care e în viaţă, le-am exprimat recunoştinţa cu multă discreţie, din nevoia de a manifesta măcar astfel sentimentele noastre.

Ne înclinăm frunţile înaintea Vioricăi Agacian din Roman, care a înfruntat pistolul criminalului Triandaf şi a dat apă celor care şi-au băut propria urină în „trenul morţii” de la Iaşi.

Iar dacă pomenim şi noi de Iaşi, cum am putea oare să tăcem cînd acelaşi „istoric” care m-a precedat la această tribună a găsit de cuvînt să arunce aici „cifre” şi „statistici” de morţi.

Trei mii şi cîteva sute au fost omorîţi la Iaşi? Documentele oficiale arată că numai în cele două trenuri se aflau aproape cinci mii de evrei. Unde sînt cei 5-6000 de evrei ucişi, ziua în amiaza mare, în curtea Poliţiei, în prezenţa generalilor şi colonelilor, din ordinul aceluia al cărui nume „istoricul” l-a pomenit cu evlavie de şase ori în acest „referat ştiinţific”?

Sutele de mii de evrei ucişi în oraşele şi ţigurile din Basarabia, deportaţi din sudul Bucovinei şi de la Dordhoi în Transnistria, pe ei, cine i-a omorît prin glonţ şi sabie, prin foamele cumplite şi boli? Cine? Garda de Fier? Nu. Ei, legionarii au omorît „numai” cîteva sute de evrei. Volau să ne exterminie pe toţi dar pogromul pe care îl comemorăm a însemnat lichidarea lor. Atunci cine? Cine a fost călăul? Poate am apela la vreun istoric ca să ne lămurească? Cu această ocazie poate îşi vor aminti şi de cei circa 20 000 de evrei, arşi de vii la Odessa? Nu cumva e acel atît de des pomenit de „istoric” care m-a precedat?

Căutaţi adevărul. El există. Freud (nu-l amintesc pentru că a fost evreu) cu a sa psihanaliză ne învaţă pe toţi, atît indivizi cît şi colectivitate, că refuzarea unui păcat înseamnă permanentizarea unei conştiinţe încărcate.

Nu negarea, nu bagatelizarea, nu „motivări” ca numerus clausus pot aduce soluţii de conştiinţă ci, dimpotrivă, aducerea la suprafaţă a celor întîmplaţi şi astfel, eliminarea pentru viitor a noi primejdii; numai o comemorare ca aceasta, în vîzul şi în auzul întregului popor, e leacul cel-căutat.

Ne aflăm din nou, într-un moment de cumpănă. Israelul, „evreul popoarelor” a fost atacat fără ca să se fi amestecat în criza din Golf. Am spus „evreul popoarelor” pentru că antisemitismul nu are nevoie de nici o motivare, de nici un pretext spre a sări asupra noastră. Marele nostru păcat este acela că existăm. Israelul suferă de aceeaşi tară congenitală. Există. E destul.

În 1991, lucrurile se întîmplă însă altfel ca în 1941. Omenirea a învăţat lecţia. Agresorul găseşte înaintea sa popoarele lumii unite. Deschideţi „Cartea Cărilor” şi veţi găsi profeţia vremurilor în care ostirile lumii se vor îngrămădi la frunţările Ţării lui Israel.

Israel se află azi în situaţia în care se afla strămoşul nostru Iacov. E silit să se pregătească de luptă. N-are încotro, dar două cuvinte din textul biblic ne dau imaginea noastră sufletească. וַיִּירָא „S-a temut” şi וַיִּצְלַח „i-a părut rău”. Iacov-Israel se teme, nu joacă pe

Cuvîntarea acad. dr. N. CAJAL
la Templul Coral

În ianuarie 1941, student exclus din Facultatea de Medicină Bucureşti ca urmare a legiilor rasiale, am fost martor, am trăit din plin ororile rebeliunii legionare, rebeliune combinată cu un bestial pogrom legionar. Imaginea acestor evenimente nimeni şi nimic nu o vor mai putea extrapa din memoria şi sufletul meu, deşi am făcut parte dintre cei care au avut şansa de a scăpa, împreună cu părinţii, nevătămaţi fizic (aceasta, datorită devotamentului şi omeniei unor vecini). Şi, cu toate că soarta mi-a fost favorabilă, brutalităţile la care am fost martor, durerea pentru pierderea unor nevinovate vieţi omenieşti în condiţii de un dramatism greu de imaginat pentru minţi normale m-au marcat pentru toată viaţa, imaginile revenindu-mi în amintire nu o dată; evenimentele le-am trăit însă cu o mare intensitate la comemorările pe care F.C.E. şi C.E.B. le organizează cu pietate an de an, acompaniate de proiectii cu imagini de coşmar pe care mulţi, mai ales tinerii, greu le pot înţelege.

Nu vă voi reţine atenţia Dv. îngîndurată şi întristată, descriindu-vă brutalitatea declanşată de instincte bestiale cu care oameni tineri, maturi, bătrîni, erau smulşi din casele lor, din sinagogi sau de pe străzi, schingiurarea, torturarea şi uciderea lor, unii chiar atîrnaţi în cîrlele de la abator cu aplicare în rînjetele şi aplauzele tortionarilor, de afişe „carne caşer”, nu vă voi povesti de casele şi prăvăliile incendiate, de templele şi sinagogile profanate şi, în urale, incendiate, de prîjorul şi groaza prin care a trecut cartierul evreiesc din vechiul Bucureşti şi nici de stivele de cadavre din curtea neîncăpătoare a Institutului Medico-Legal. Multe din aceste orori le-am văzut în direct.

Nu, doamnelor şi domnilor, astăzi îmi apare ca datorie, şi vă rog să-mi permiteţi să folosesc acest prilej tragic, pentru a mă adresa şi a ruga, a cere oamenilor adevăraţi (şi ei reprezintă marea majoritate a populaţiei româneşti) să plîngă alături de noi şi să cheme la raţiune şi vigilenţă pentru ca nici o brutalitate, nici o barbarie, nici o lezare a drepturilor omului să nu mai poată avea loc niciodată, nicăieri. Aceasta, cu atît mai mult cu cît în ţara noastră, eliberată de dictatură şi intrată ireversibil pe drumul democraţiei autentice, au început să apară îngrijorător de multe articole de ziar şi publicaţii cu puternic iz fascist-legionar, incitator; semnale şi o broşură publicată de Horia Sima, cuprinzînd programul mişcării legionare; al partidului legionar, pe care îl vede obligatoriu legalizat şi capabil de a participa la viaţa politică din România.

În aceeaşi broşură, intitulată: „Declaraţia mişcării legionare — 1990”, uciderea marilor români: N. Iorga, V. Madgearu şi I. Gh. Duca, precum şi pogromul legionar ale cărui victime le comemorăm astăzi aici sînt calificate ca acte justiţiare şi nicidecum crime.

După cum ştim, antisemitismul constituie numai o parte dintr-un tot ce reprezintă fascismul sau neofascismul, manifestările antievreieşti au fost adesea un început şi au constituit un pretext pentru continuarea de acţiuni împotriva populaţiei şi a statului respectiv şi care

au avut astfel de suportat continuarea dramelor fanatismului, indiferent de cauza declanşatoare.

Comemorarea de astăzi a sute de victime nevinovate, la o jumătate de veac de la pogromul legionar, constituie — aşa cum am mai spus — şi un semnal de alarmă şi un nou prilej de reflecţie.

Să-mi fie permisă o incursiune în trecut în încercarea de a aduce unele explicaţii cu privire la mecanismele de producere a mişcărilor fasciste, a brutalităţilor şi crimelor asociate, la baza cărora, cel mai des, stă o doctrină sovîna-antisemită, de fapt, parte a doctrinei naţionalist-sovine, partea cea mai vizibilă, extinsă şi spectaculoasă.

Dacă ar fi să exprim ce cred, aş spune că, aproape întotdeauna, o asemenea orientare cere şi o pregătire ideologică şi psihologică. Această pregătire se întemeiază şi ea pe un fapt paradoxal. Iată cum l-aş putea descrie. Spiritualitatea omului are doi poli fundamentali: raţiunea şi afectul, sentimentele. Amputarea laturii afective face ca omul să se robotizeze şi uneori să asculte orbeşte de ordine pe care nu le analizează şi le socoteşte expresia supremă a menirii sale sociale. Amputarea laturii raţiionale lasă omul pradă afectelor care-l duc astfel, debusolat, la fanatism, la ură feroce, fără nuanţe, cu consecinţe asemănătoare ca în cazul la care ne referim expres: pogromul legionar.

Tactica a constat în fanatizarea în special, a tineretului, prin ruperea legăturii dintre raţiune şi afect şi împingerea, separat, a fiecărei laturi pînă la ultima consecinţă. Metodele au fost atunci suprimarea luptei de opinii şi impunerea unei singure opinii, socotite ca fiind singura justă şi chiar oficializată; clădirea unui imens aparat propagandistic care să introducă abil ideologia oficială prin repetare, prin introducerea ei chiar ca materie de învăţămînt, prin exacerbarea „mentalităţii în uniformă”, prin unilateralizarea culturală, prin selecţionarea unor reprezentanţi fideli ai culturii şi ştiinţei scoşi din contextul adevăratei lor personalităţi şi adoptarea global-nericată a unor idei — transformate în principii-lozinci, într-un cuvînt, prin unilateralizarea şi prin monocolorizarea, paralel, a laturilor raţiionale şi afective. Sigur că, astfel, a fost uşor — şi va fi oricînd astfel uşor — să se acrediteze ideea unei minorităţi vinovate de unele dificultăţi economice sau/si sociale, supunerii acesteia oprobiului unui public căruia i se poate extrapa simţul critic, obiectivitatea, sentimentele umanitare, pentru a face loc urii, violenţei şi intoleranţei, şi care, ridicată la rang de principii naţionale, pot pregăti şi chiar au pregătit extirparea „vinovaţilor” şi crimele, dintre care unele comemorate de noi astăzi.

Am încheia spunînd deci, doamnelor şi domnilor, că, în afară de inimile noastre care trebuie să palpate puternic, de ochii noştri care trebuie să lăcrimeze, trebuie şi ca urechile noastre să audă avertismentele istoriei şi nu numai ale noastre. Odihniţi-vă în pace, suflete nevinovate!

Vegheaţi ca asemenea fapte să nu se mai întîmple!

Ecouri la comemorarea pogromului legionar din București

SCRISOARE CĂTRE DR. MOSES ROSEN

Eminență,

Vă mulțumesc pentru invitația pe care ați de amabil mi-ai făcut-o, de a fi prezent și eu, duminică, 20 ianuarie 1991, la Templul Coral, unde dumneavoastră, evreii, comemorați 50 de ani de la crima antisemită petrecută la București într-o vreme tulbură ca și a noastră. Înainte de a vă spune orice, plec fruntea și genunchii în fața amintirii evreilor care au fost uciși pentru că erau evrei. Dumnezeu! popoarelor să ne dea puterea de a opri la vremea potrivită antisemită. Ca și orice pornire antionomanească, sau orice pornire împotriva oricăror oameni pe criteriul apartenenței rasiale.

Am venit, Eminență, împreună cu fiul meu, pină în pragul Templului Coral. Eram emoționat să particip la această gravă clipă de rememorare. Vă citisem cartea „Primejdii, încercări, miracole”, din care ați avut bunătațe să ne dați și nouă, pentru revistă, pagini neuitate, și am înțeles, mai exact decât oricând, tragedia poporului evreu. Dacă o carte reușește nu neapărat să dea cititorilor ei convingeri, asta e greu de tot, ci măcar să-i pună în situația de a-și reanaliza convingerile înseamnă că și-a împlinit menirea.

Am făcut pasul în Templu. În lumina mare a tristei sărbători am văzut fețele evreilor, majoritatea bătrâni, și, peste tot, sentimentele mele de compasiune și revoltă, de vinovăție și durere, că niște români au putut — indiferent din ce motive! — ucidе niște evrei, s-a așezat, ca o dominantă, în conștiința mea, rușinea. Firește, cunosc proporțiile crimei de la București, în raport cu pogromurile organizate, pe care alte state le-au înfăptuit împotriva a sute de mii de evrei, a milioane de evrei.

Nu cred nici azi că poporul român și statul român au, la scara istoriei, o responsabilitate comparabilă cu a popoarelor și statelor care au transformat gazele evreilor în industrie, lipsa de milă în armă și antisemitismul în blazon de noblete. Știu că între poporul meu și poporul evreu nu a existat niciodată o reală incompatibilitate și că toate aceste fapte, de care dumneavoastră vă aduceți aminte, în acest ianuarie, sînt excepții de la regula iubirii de evrei, pe care a păstrat-o, și în vremuri imposibile, România. Am primit și am parcurs, Eminență, multe pagini din „Cartea neagră” pe care mi-ați trimis-o. Nu e momentul azi să fac nici măcar un dialog, necum o polemică, pe o problemă atât de gravă. Acum, pur și simplu, trebuie să ne cutremurăm de crima împotriva evreilor, indiferent care au fost proporțiile ei într-o parte sau alta a pămîntului. Să fim oameni lucizi, și să înțelegem, o dată pentru totdeauna, că ori de cîte ori, într-un spațiu dat, apare o problemă de nerezolvat și căreia nu se dorește să i se descopere cauza, a ajuns un obicei să se spună că de vină sînt evreii. Și azi, încă, în Orientul Mijlociu, teroarea antievrească face victime, se bat americanii (și aliații lor, între care nu se găsește israelienii) cu irakienii, și vinovați sînt considerați evreii. Și la noi, în Răsăritul Europei, începe să acționeze, în anumite circumstanțe, această logică asasină: evreii sînt de vină. Asta nu înseamnă că evreii nu sînt, cîteodată, de vină. Dar nu sînt vinovați ca evrei, ci ca indivizi separați, cu trăsături ca ale oricăror oameni și cu disponibilități spre bine și rău ca ale oricăror oameni. Nu e de negat nici solidaritatea evreilor, unorii deranjantă, în colectivitățile în care se manifestă, mai ales în problemele spirituale sau financiare. Dar, în esență, e de neînțeles cum azi, la această oră atît de avansată a veacului, cînd atîtea s-au modernizat, continuă să acționeze, Eminență, un atît de primitiv și de vinovat, un atît de gregar și de periculos antisemitism.

I-am cuprins, domnule Șef Rabin, în scurta fulgerare a privirii mele prin Templul Coral, pe cei prezenți acolo. Nu i-aș putea, bineînțeles, analiza pe fiecare, dar i-aș putea defini în ansamblu: erau tragi-ci și luminoși, erau bătrîni și nădăjditori. Oricare dintre ei ar fi putut fi victimă în atîtea ocazii ostile ale istoriei și oricare dintre ei ar fi putut fi un judecător drept al ciclurilor demențiale prin care ar fi obligată să treacă lumea. Pentru că nici în 1941 nu ne găseam în Evul Mediu și totuși niște români au omorît niște evrei, mulți, prea mulți evrei, pentru ca situația respectivă să rămîna în cadrul îndoliat al unei familii sau al unei străzi și să nu treacă în pasivul neiertător al istoriei. Nu cred nici azi, Eminență, că Ion Antonescu e vinovat de ceea ce s-a întîmplat. Cred, pur și

simplicu că se creează în comunitatea națională și în comunitățile internaționale situații supreme în care, din nefericire, nu mai depinde de nici un om crima iminentă. Anul 1990 ne-a arătat cîteva din imaginile repetabile ale nenorocirilor de neoprit. Și, într-adevăr, Eminență, a devenit extrem de important, poate cel mai important lucru, ce fel de informații se dau oamenilor de-a lungul vremii, pentru ca, într-o anumită situație, ei să nu mai poată fi opriți din ceea ce își propun să facă. E una dintre problemele-cheie ale desfășurării contemporane. Dacă într-un an de zile, în presă vor apărea suficiente articole antisemite sau antiromânești sau, de ce nu, antiimaghiare, ca să consolideze o anumită stare de spirit, de răzburare și ireductibilitate națională, atunci ar fi de prisos să ne mirăm că nici un lider nu mai poate opri realizarea practică a unei crime deja înfăptuite teoretic. De aceea, eu prefer răzburării — remușcarea, de aceea îmi asum o vinovăție mai mare decît ar trebui, decît să rămîn insensibil la semnalul tragic al istoriei.

Iată de ce, Eminență, am ajuns la Templul Coral, dar nu am putut intra în Templul Coral. Mi s-a părut că nu am făcut destul pentru frăția dintre noi, pentru dovedirea autorilor acelei oribile crime, acelei bestiale crime de acum 50 de ani, și pentru dezvinovățirea poporului meu, tocmai prin localizarea crimei. Iată de ce, Eminență, am plecat tulburat din pragul Templului Coral, cu ochii fierbinți și cu minile reci, întrebîndu-mă dacă, și în privința aceasta, noi, oamenii, nu greșim, necăutînd în îndrăzneală în contemporaneitate elementele constitutive ale unei noi revanșe a antisemitismului în lume. E tulburător, e înălțător că dumneavoastră, evreii, reușiți, după 50 de ani, să vă înlîniți la o solemnitate liberă în Templul Coral, în București, pentru a vă aduce aminte de cei care nu mai sînt. Dar cred că e la fel de important și să nu lăsam cu toții astăzi antisemitismul să mai facă victime. Așa cum nu au voie să se însinueze între noi nici antionomani, nici antiarabi, nici antirusi, nici antiimaghiari. Nu noi, oamenii, avem de holărit ce fel de oameni trăiesc lîngă noi. Asta e treaba lui Dumnezeu și nu avem cădere să ne amestecăm în ea, fără a risca o înaltă tristețe divină.

Și, pe de altă parte, Eminență, oricît de mult aș simți durerea și vinovăția, nădejdea și solidaritatea cu poporul evreu, atît de cumplit lovit în istorie, vă rog să mă credeți că nu aș fi putut suporta să aud despre poporul român nici un cuvînt de învinovățire. Știu că dumneavoastră, Eminență, credeți în sufletul curat al poporului român, știu că îi iubiți pe români, dar, oricum ar fi lucrurile, în loc să se accentueze felul în care poporul român și statul român au luat apărarea poporului evreu din România, se comora o tristă și gravă excepție: crima legionară de la București. Sînt la vîrstă și în situația sufletescă în care, domnule Șef Rabin, sînt în condiția morală de a nu mai putea primi vești proaste. Știu că ele vor veni. Dar nu mi le pot programa. Sutele de priviri arzătoare din Templul Coral le simt și acum în sufletul meu. Suferința prin care au trecut frații lor evrei, și a cere îngăduința să spun frații noștri evrei, a fost urîită, umilitoare, degradantă. Noi, intelectuali, avem darul ca, vorbind nobil despre suferință, să dăm impresia că suferința e doar înălțătoare, prin finalul ei purificator. Și nu este așa. Atrocitățile nu au nici o noblete. Criminalii nu au nici o demnitate, și cu atît mai mult nu însoală demnitate celor pe care-i omorî. Poporul român se purifică ori de cîte ori este vorba (și) despre sine în clipele de remușcare ale istoriei lumii.

Esențial rămîne, dacă îmi permiteți, Eminență, că, prin toate mijloacele de punere în evidență a crimelor împotriva oamenilor, să dăm generațiilor de azi și de mine un alt orizont, și alte, cu totul alte bucurii decît aceea de a se înălța pe cadavre. Sînteți prea puțini, ați rămas prea puțini în România, frați evrei, pentru a putea suporta furtuna de lacrimi cu care blîndul și omenosul popor român privește spre dumneavoastră și spre îngrozitoarea suferință prin care ați trecut. Vă iubim și vă ținem lîngă noi, ca pe cei mai buni dintre oameni. Șalom Alehem! Pace tuturor!

Am plecat de la Templul Coral, cu fiul meu, acasă și, după o noapte de nesomn, v-am scris, Eminență, aceste rînduri, pe care le fac publice.

ADRIAN PĂUNESCU

(Din revista „Totuși iubirea”, nr. 4 (21), ianuarie 1991)

OPINIILE CITITORILOR

Eminența Voastră,

Vă scriu în numele familiei mele și al unui grup de prieteni, pentru a vă mulțumi cu adevărat recunoștință pentru activitatea desfășurată de dvs. întru alinarea suferințelor prea chinutului popor român.

Acum, cînd țara este ingenucheată și singerează, cînd mulți se întrec a-i da lovituri după lovituri, Eminența Voastră nu a lăsat să se facă nedreptatea, întinzînd o mîna prietenească într-un gest ce ne-a stîrnit încă o dată admirația pentru marea noblete a sufletului dvs.

Dumnezeu să vă răsplătească!

La mulți ani!

Ing. dr. FLOREA MIRCEA

Arad
Aleea Romanța nr. 4
Bl. 5, sc. D, ap. 5

Stimate dle Florea,

Vă mulțumesc pentru alesele sentimente și frumoasele gânduri ce mi le-ați adresat. Cu toții sîntem datori să ne slujim Patria, fiecare la locul său și după posibilitățile ce le are.

La mulți ani!

Șef Rabin dr. MOSES ROSEN

Președintele Federației Comunităților
Evreiești din România

Mult stimat Domnule Rosen,

Am vizionat ieri, la televizor, ședința comemorativă destinată a aminti tristul eveniment din istoria noastră — pogromul din 1941. Am fost emoționat de cuvintele rostite de Dumneavoastră cit și de voința de reținere de a pronunța unele nume, nume de criminali peste care voit se așterne tăcerea, ba chiar se merge, încet, încet, la reabilitare. Măreșul de tristă memorie, Antonescu.

Domnule Rosen, peste trei luni împlinesc 82 de ani și sînt printre acei, (azi tot mai puțini la număr) care am trăit acele triste timpuri și am asistat sau am văzut multe despre care astăzi nu se vorbește, și se caută uitare. Înaintea Dumneavoastră a vorbit D-l Iacobescu, care și-a „adus aminte” că Maresalul de tristă memorie, Antonescu, a avut ceva cu Garda dar nimic cu pogromul. Și totuși...

Anul 1941. Trupele germane și române intră în Chișinău pustiit de incendii. Toată partea de jos a orașului zace în ruine (mai jos de strada principală Alexandru cel Bun care desparte orașul) și mai fumegă încă. Sovieticii au dat foc orașului părăsindu-l. Am asistat îngrozit de acest spectacol adăpostindu-mă pe colina sudică a orașului, printre vii, de unde se vedea întreg orașul cuprins de flăcări. Am asistat, căci am rămas în '40 acolo, în Basarabia, cînd au intrat sovieticii și am profestat la același liceu (Bogdan Petriceicu Hasdeu), acum Școala nr. 13, în calitate de profesor de educație fizică. A doua zi m-am refugiat la țară, în comuna Izești, jud. Orhei, unde tatăl meu, refugiat la București, în acel an, avea o proprietate. Nemții nu au zăbovit la Chișinău ci au plecat mai departe forțînd Nistrul. În partea de jos a orașului, în beciurile rămase, a fost înființat un ghetou, înconjurat de sîrmă ghimpată. Acolo au fost adunați evreii din Chișinău (nu de legionari, ci de soldați ai lui Antonescu) și soarta lor a fost tragică. Vărul meu, dr. Nicanor Lașcu (decedat) a funcționat ca medic la Spitalul evreiesc din Orhei, și a locuit în imediată apropiere a Spitalului, la ieșire din oraș, în direcția Bălți. Zi de zi treceau pe acolo convoaie de evrei miînați din urmă de către soldați (nu de legionari) spre Atachi, unde se făcea trecerea Nistrului pentru a se umple lagărele înființate în Transnistria. Nu de legionari, ci de Antonescu, de astă dată. Aceeasi soartă o aveau și țigani, ușurați în prealabil de salbele lor. În satele basarabene evreii au fost împușcați de către șefii de post. În satul meu Izești a contribuit la aceasta și notarul. Și iată ce am văzut eu personal trecînd Nistrul cu barca pentru a mă duce în Transnistria după cei mei pe care i-a luat cu el fostul primar al comunei din timpul rușilor, primar adus de ruși dintr-un sat de dincolo. Informația mi-au furnizat-o oamenii satului și m-am dus după cai. Pe la mijlocul fluviului am fost surprins de o viziune halucinantă al cărei sens nu l-am sesizat imediat. Duși de apa fluviului, pluteau, duși de curent, sute de paianjeni enormi, stranii. Era părul oamenilor înecați și plutind între ape, numai părul plutea la

suprafață. Mai tirziu am aflat, că pe la Atachi, ei erau încărcăți în pontoane și răsturnați în mijlocul fluviului. Procedeul nu-l cunosc (procedeul de recuperare a pontoanelor). Călaul — Antonescu.

Am descris mai amănunțit acest lucru într-o carte „Traversarea desertului” pe care am încredințat-o Editurii Albatros și care se pare că va apărea. Dacă nu va apărea cumva, nu vreau ca mărturia mea să se piardă și de aceea Vă scriu. Pentru o viitoare colecție de documente din prigoana împotriva evreilor la care a contribuit din plin acest Maresal a cărui reabilitare se pare că se încearcă acum.

Cu stimă și respect

Prof. pens. VLADIMIR GH. LAȘCU
Piatra-Neamț

Stimate domnule Lașcu,

Scrisoarea Dvs. din 21.I.1991 m-a impresionat profund. Nu numai pentru mărturia Dvs., pe care pe drept cuvînt o califică că evocă un spectacol halucinant, pentru faptul că simțiți nevoia să strigați în cele patru vînturi această mărturie care va urmări de o jumătate de veac.

Marea noastră tragedie, ororile ce ne-a fost dat să trăim (noi, evreii de vîrstă Dvs., sau cu cîteva ani mai tineri) ne-au adus în situația că nimic, nici o grozăvie făptuită cu frații noștri nu ne mai surprinde.

Ceea ce este însă înălțător și dă speranță în reabilitarea nu a lui Antonescu, ci a ființei umane, este că nu vreți să plecați de pe această lume fără să împărtășiți tinerilor cele ce ați văzut, ca ei să învețe din amara lecție a trecutului.

Vă mulțumesc nu numai în numele milioane de martiri evrei înecați nu numai în apele Nistrului („La mările Babilonului stat-am și am plîns”). La cîte maluri nu s-au zărit „paianjeni”, cîte riuri nu s-au înroșit de singele nostru?, sfîrtecați, arși de vii în cuptoare, tăiați ca vitele în abatoare, uciși prin foame, prin boli, prin înghet, prin sufocare, chinuți de sete și binduși propria urîină, nu numai în numele lor, ci într-acei al Omului, ființă creată după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, în numele Lui, a cărui imagine o reabilități, vă dau Sacerdotala Binecuvîntare.

Cu profund respect,

DR. MOSES ROSEN
ȘEF RABINUL CULTULUI MOZAIK

În atenția dui prof. H. Riemer

În numele a numeroși enoriași ai Comunității Evreilor din Ploiești, vă adresăm aceste rînduri, propunîndu-vă a lua atitudine față de emisiunea televizată de luni seara (21.I.1991), cînd dnii Dan Lăzărescu și Vartan Arachelian, sub pretext comemorării a 50 de ani de la rebeliunea legionară, nu au făcut decît un foarte elogios istoric al partidului liberal și o prezentare mai mult decît partizană a mișcării legionare.

Sîntem indignați de faptul că timp de o oră, între elogiile aduse partidului liberal, nu s-a găsit un cuvînt de condamnare la adresa fîlharilor și crimelor comise de acei „tineri patrioți și entuziaști” care nu aveau decît un foarte mic defect: „erau antisemiți”.

S-a manifestat o foarte vizibilă nostalgie după frumoasele cîntece legionare, despre care s-a amintit că erau inspirate din acele îndemnuri la crimă, care erau cîntecele fasciștilor germani și italieni și s-a amintit, cu accente laudative, disciplina militară a exercițiilor legionare, care au pregătît și antrenat pe criminalii de mai tirziu, cei care au agățat în cirile, la abator, pe coreligionarii noștri.

Tinerii, care nu au trăit acele vremuri vor trage concluzia, din această emisiune, că asasinarea a numeroși și prestigioși oameni politici din România, făptuită de comandorii legionare, nu a fost decît niște manifestări politice, nici măcar condamnabile.

Considerăm că ar fi necesar ca urmășii din Comunitatea București (și din alte comunități) ai victimelor legionare să ia atitudine împotriva acestei emisiuni care, nemanifestîndu-și dezaprobaria față de criminali și compasiunea față de victime, reprezintă o incitare la noi crime.

MARCEL MOSCOVICI
Președintele Comunității Evreilor
din Ploiești

JOURNAL OF THE ROMANIAN JEWS

HIS EXCELLENCY YITZHAK SHAMIR

PRIME MINISTER OF THE STATE OF ISRAEL
JERUSALEM

On behalf of the Jewish communities, survivors of the Holocaust in Romania and in my own name, I express to Your Excellency and through you, to all our brothers and sisters living in Zion, our feelings of love, fraternity and solidarity as well as our decision to spare no effort for being with you in the battle for the defense of the people and the Land of Israel.

Day and night, our hearts tremble for your fate, we breathlessly follow everything that happens with you and we pray to Him who is the Guardian of Israel and we are convinced that He will not abandon the remnants of Israel and the words of the Bible will be accomplished: "I will give peace to the Land, and when you will go to sleep do not be afraid; I will destroy the beast in the Land and the sword will not go through our country any more" (Leviticus 26, 6).

Be strong and confident because the crown of victory will adorn you and the entire people of Israel.
Amen.

Chief Rabbi Dr. MOSES ROSEN
President of the Federation of Jewish Communities of
Romania

A ROUND TABLE

On Sunday, January 27, 1991, a round table took place at Bucharest, Str. Popa Soare no. 18, devoted to the volume "Dangers, Tests, Miracles" by His Eminence Chief Rabbi dr. Moses Rosen.

A large audience attended. The floor was taken by musicologist Iosif Sava, Senator Gelu Voican Voiculescu, His-

torian Dan Berindei, and writer Radu F. Alexandru.

The author answered questions and commented on the conditions in which he wrote this book that is not only a book of reminiscences but a chronicle of a highly dramatic half century.

We publish some excerpts from the speeches delivered.

The Speech of Musicologist Iosif Sava

I have read this enlightening and explanatory book in a single night because it has such a captivating spirit that one cannot let it out of hand. The simplicity of the construction, the rigorous structure, the logic of the interdependence of the arguments, the capacity to rise above the concrete fact into the zones of metaphysics, the richness of the information, the constant appeal to mythical wisdom, the remarkable art of portraying, the power of seduction of the sentences, the charm of the metaphor, the preciseness of the language, the literary conduct — in the first place — these are some of the stylistic elements that impressed me.

This book represents the struggle led by our Chief Rabbi since his childhood, as a matter of fact, for Judaism and for truth, for the defense of the fundamental interests of Judaism, for saving hundreds of thousands of lives. This was the supreme ideal of the author, beyond all the meanders of the life of His Eminence. This ancient biblical call, "L'shana 'aba b'Jerushalaim", this ideal was the emblem of his life. Doctor Rosen fulfilled this call: 400,000 Jews returned to the state of Israel from Romania. I then observe, his struggle "for here", the courage to fight for the defense of the Jewish real traditions and values, the

courage of appreciating men as well as their values, with lights and shades. The strength of Dr. Rosen is that he was not, as were many of us, deceived, but lucid. He understood since he was a young man that he had to fight against fascism and totalitarianism to preserve our life and Jewishness. The book constantly shows the need to preserve Jewishness, because Jewishness must be defended, as demonstrates every phrase in Dr. Rosen's book, otherwise history punishes you. I also recognize the special role played by Dr. Rosen for the defense of Romanian interests, because he did not defend Ceaușescu, but the country and the thousands of Jews that were still here. He did very much for our own dignity and for the dignity of this country.

Everything Dr. Rosen does shows ecumenical temperance, from the understanding of orthodoxism to the spirit of diplomacy, from that captivating meeting with the Pope, mentioned in his book, to the diplomatic fact he continuously showed also for the defense of the state of Israel. There are marvellous pages from this point of view, because he was raised in the house of the Rabbi from Fălticeni, it was there that his soul was formed, from there start all his elective affinities.

are not aleatory. Because his whole activity — and this is reflected in all the pages of the book — is to keep up the Judaic spirit, to prepare the future citizens of the state of Israel. And if the state of Israel has now so many citizens from Romania, it is precisely due to the fact that they underwent the formative influence of Dr. Rosen. All those young people who went to school at the Talmud Torah, who lived again a certain traditional life, became later citizens of Israel. Now, from this retrospective, we can realise how just this activity has been, an activity for which Dr. Rosen fought, confronting obstructions and unfriendliness, from all sides, from outside but also from inside. And, under this aspect of human confrontations, that can be encountered by a religious leader, the book is a tremendous document. The final victory of Dr. Rosen is extremely significant because he achieved a double performance: to ensure a substantial Alia and, at the same time, to revive the Judaic tradition among those who stayed on. Therefore, the book of Dr. Rosen is an invitation not to forget.

It is not the case here to stress the talent of materialist of Dr. Rosen because the material is simply fascinating, when we read we do not even realise

TO HIS EMINENCE DR. DAVID MOSHE ROSEN

Chief Rabbi and President of the
Federation of Jewish Communities
in Romania
Bucharest

To my friend, His Eminence Rabbi Rosen, many thanks from the bottom of my heart for his letter of Shebat 17, 5751. I received it with great joy, reading the good wishes expressed by you on behalf of Romanian Judaism.

God willing, may your warm encouraging wishes be fulfilled and may we see coming true what is written in the chapter we are reading on this Sabbath: „and I will make all thine enemies turn their backs thee.”

With my friendship and the blessing of peace and brotherhood,

YITZHAK SHAMIR

the true talent and writing vocation of Dr. Rosen.

Beyond the documentary value of Dr. Rosen's memoirs they will certainly be acknowledged by literary history. The fact is well known that in any book, the beginning is the most difficult part. Here is an exceptional proof: the beginning of this book, is worthy of any anthology: "A shot was heard in full daylight, at Cernăuți, in 1926. The Christian student Nicolae Totu had shot his Jewish colleague. David Falik". This beginning is nothing but the promising guarantee for a book of great literary value. I would also like to point out that Dr. Rosen although a religious leader,

is not a mystic, his book is rather reserved in connection with his own relations with the Divinity, but still God can be found in many pages of this book and it is no hazard that one of the titles of these memories is "miracles".

At the same time, I would like to remind that he joined in a single person both a religious function and that of leader of the Federation of Jewish Communities from Romania. It is precisely because of this convergence, by the concentration in one person only of both functions, that I have the impression that he could do everything that was done.

The Speech of Historian Dan Berindei

I came here to tell some of my opinions about this book, that I consider to be exceptional by its content and by what it represents. We are confronted in this book with a whole series of personalities serenely presented. And I think this is a great quality of the book and even a lesson. This is the way history should become. To present with serenity. Neither with efforts to make high praises nor with that of sinking people. I found the best portrait to be that of Rabbi Zise Portugal, the "father" of the 200 orphan children. There are others too. These memories are, as a matter of fact, a history of Romania in the last half century, written in the form of a memorial; moreover written by a man who held an enormous responsibility and who knew now to fulfill it in a truly miraculous way. His Eminence took part in everything that happened here. He belongs to Israel but he belongs also to this country and we wish to keep him for a long time. On the one hand he did an enormous service to the almost half a million Jews that made Alia and

on the other, he did much for our country. He did not do it for Ceaușescu, he did it for Romania, for this people. This book is interesting because, in fact, it was written by the leader of one of the largest minorities in Romania. But what the book shows, more especially, is this art of keeping the Judaic spirit, to preserve Jewishness and almost to rebuild it.

From the point of view of the Romanians, I must say that it was done with art and wisdom, because he did it by giving to Caesar what belonged to Caesar and by giving to this country a concrete and efficient support manifested so many times. In the first place, support given for what I would call the image of Romania. There are pages from which one realises that he took a risk, he did not yield and was victorious. The book is more than interesting reading, it has a text that teaches, it taught many things to me, as historian, and at the same time, it gave me reason for new questions.

The Speech of Writer Radu F. Alexandru

Apparently, this is a book of memoirs, in fact it is a highly important historical and political document, very complex, it is a book about which one can say that it is the evidence, the proof of a victory. I did not read the book quickly. I felt the need to stop and meditate.

I will try to suggest some keys for deciphering the book. One could speak about the book as a proof of lucidity and objectivity. One must have a high degree of courage and strength so that, after a life of leading a community, one demonstrates that the Jewish people, besides being the people of the Book, the chosen people, is also a people like any other one, with its joys, its sadnesses, its victories and defeats and, especially its traitors. The history of the last 50 years proved it again more than ever.

The second key that seem valid to me is that the book is the proof of wisdom. It is the present permanent fight so that this Jewish community should have the right to live a truly free life, starting with these Talmud Torah courses, with this kosher food, with living synagogues, with a paper, with a religious and cultural life. We hold the impression that this is normal. But, in time, when the right to speak with so much freedom and lack of constraint seemed impossible to imagine, we realise that this proof of lucidity and the whole program for maintaining Judaism alive in the communities from Romania, are a great victory.

One could speak about this book as

a treatise of politology. Is it the book of a Rabbi, or that of a diplomat? Also, this book should be received and interpreted as a proof of love for the country, of patriotism. This book proves that, for Rabbi Rosen, for his love and devotion, Romania is exactly at the same place and the same level with Israel.

Mr. Radu F. Alexandru ended his speech with an homage to the author and with the traditional "Lehaim".

Acts of Vandalism

In the night of 21—22 January 1991, unidentified people hurling stones, broke the windows of the headquarters of the Jewish community in Brașov, str. Poarta Schei no. 27.

At Bucharest, at the Sephardic Cemetery in Șos. Giurgiului no. 2, 19 grave monuments were damaged by overturning the top part of the monuments.

Also, at Alba Iulia, unidentified individuals entered in the Jewish cemetery and profaned graves by damaging them and writing insulting texts.

At Galați, candelabra with religious ornaments were stolen from the Temple.

The adequate authorities were called and Chief Rabbi Rosen informed the State Secretariate for Cults about these profanations.

The Romanian Parliament Remembers the Bucharest Pogrom of 1941

On January 21 the Romanian government, on the suggestion of President Ion Iliescu, organised for the first time in the history the commemoration of half of century since the Bucharest pogrom of 21—23 January 1941 when hundreds of Jews were killed, dozens of synagogues were burned by the "Iron Guard", the Nazi Party of Romania.

On the religious service in the Choral Temple, on January 20, participated and gave a statement minister Ion Aurel Stoica, representing the prime minister Petre Roman. Leaders of the opposition and the ambassadors and diplomatical representatives of United States, Israel, Great Britain, and many other countries were present.

Chief Rabbi Dr. Moses Rosen, in his sermon, warned for the danger of neo-fascism and underlined that 400,000 Romanian Jews died as victims of the Romanian and Hungarian fascists.

The Chief Rabbi expressed gratitude to the president and government of Romania, and to the opposition parties for

their attitude to protect the remnants of Romanian Jewry (18—20,000 today — 850,000 before the Holocaust) and for their solidarity with Israel, the Jewish State, target of a new Hitler.

Both houses of the Parliament, the Senate and the Chamber of Deputies, held a solemn common session, for to evoke the memory of the Jewish martyrs, on January 21.

The president of the Senate, Alexandru Bărlădeanu, and of the Chamber of Deputies, Dan Mărtian, gave strong statements against anti-Semitism and of homage to the Jewish martyrs.

The Chief Rabbi was invited to give his commemoration speech before the Parliament. The chorus "Shira Vezimra" of boys and girls of the Talmud Tora classes sang "Es brent", "Ani Maamin" and other heretical Jewish songs and were long applauded by the members of the Parliament.

The whole ceremony was transmitted "in direct" by the Romanian Television.

Chief Rabbi Dr. Moses Rosen

The Sermon at the Choral Temple

The prophet contemporary to the first of the tragedies of a history full of tragedies, Jeremiah, he who sees with his own eyes the burning of the first Temple of the Holy City of Jerusalem, he who was witness to the first genocide, the first Jewish Holocaust, he who finds himself alone among the ruins and sees his brothers, survivors of the massacre, bound to the chains of the Babylonian slavery, the Prophet who wants to tell about the terrible drama he lived through, starts his Lamentations (Kinot) with the word: Eicha? How was it possible?

How was it possible that "the city full of people" should remain alone, abandoned, neglected? The Prophet cries and we cry with him. How was it possible that we were struck by so much savagery, so much hate, so much pain, such agony?

Eicha? We look back to those days and nights half a century ago and pain mingled with bewilderment, cruel reality is constantly put under the sign of interrogation.

Lamentations. Complaints. Recently I managed to find a brochure with advice given by the man who headed the massacre 50 years ago. He too survived the half century. He did not forget us, those who escaped from the hooks of the slaughter house, the houses of torture. He tells us the way we have to follow. I do not find favor in his eyes and Jews should not listen to me and go on the way I show them. If at any time a doubt troubled my soul about the way I follow, the "friendly" prompting by Mr. Horia Sima gives me the certainty that I am on the good way. If we had found in him the gift found by the monk (a christened Jew) Steinhardt, the pastor (ditto) Wurmbrandt and the Rabbi (?) mentioned with them, I would have been ashamed. I'd have asked myself, what did I do wrong to arrive at such a "praise"?

However something else is important. Mr. Sima asks us to stop our lamentations.

I am sorry but we cannot obey him. Eicha? Like Jeremiah, we wail, we lament. At least this. Even if we inconvenience some people, even if others are angry, we still do not cease to accomplish the definition given to us by Jean Paul Sartre: "The Jews don't let mankind sleep". We arouse people from the oblivion in which they would like to fall. We remind. Steadily, we remind so that not another time will come when instead of advice, Mr. Sima and his neo-fascist disciples will return to the use of slaughter houses.

Eicha? How was it possible that dozens of synagogues should go up in flames in those nights of January 1941? The sky over the Văcărești and Dudești streets was burning "and the moon went red with shame" watching over the sarabande of madness, seeing the pyres destroying books, holy scrolls, and the "holy legionary youth" dancing around these flames of hell on earth?

Eicha? When they knocked at the door of major Sami Roeder, he put on his uniform with his decorations and he thought, poor fellow, these will be respected. The awful torturing at the "Casa Verde" and the bullet that killed him in the Jilava forest rewarded his heroism during war for defending the country.

Cantor Oasias Kopstuck was officiating at this altar the evening prayer. Chorister Andrei Klein was accompanying him. François Heller was there to say Kadish, the prayer for the commemoration of his mother's soul.

All were taken from the holy house, stabled like cattle and hanged on the slaughter house, with the inscription "kosher meat" on them. Eicha? How was it possible?

Others also raised questions. Eicha? Until when? Until when will you lament? If this the law of talion?

The "Lex talionis"? Again one of the distortions, of the misinterpretations, of the slanders directed against us — we replied. "As long as there will be people who will attempt to kill for the second time our martyrs, to deny the Holocaust, to justify it, we shall lament, not for us but for the sad human being, for the condition of degradation it has reached".

A Rabbi was crying when he went up the steps of the furnace at Auschwitz: "I do not cry for my fate — were his last words — I cry for my executioners. How will they be able to live with such a heavy conscience?"

...Our lamentations? Year after year, for 49 times we commemorated pogroms, massacres, the genocide. But in what way? Every commemoration implied difficulties, humiliations, mockeries. The leadership did not allow us to cry for our martyrs. Pressures were exerted, threats, falsifications, nothing was spared to stop us.

It is for the first time that we are able to have this commemoration in freedom. The government of the country brings its expression of solidarity with our sadness, of stigmatizing neo-fascism.

The political parties in the Parliament honor us with their presence. The mayor of Bucharest considers he has to be present when are named citizens of his city who were horribly murdered, for the guilt of being Jews. Ambassadors, representatives of cults, correspondents of Romanian and foreign mass-media, you are here to honor the memory of the martyrs.

That is we don't stop... our laments despite the recently received "advice". We are not alone any more. Our lamentations isolate steadily more the murderers of yesterday and the potential murderers of today.

The memory of the past is meant to bring to everybody, in thought and spirit, in words and deeds, the prayer and the struggle for peace and understanding among men and peoples.

Let the memory of our dear martyrs be blessed in eternity!

■ The "Shira Vezimra" choir at the Romanian Senate

His Eminence Speaks to the Romanian Parliament

Through my voice speak to you not only the remains of the Jewish communities from Romania that survived the Holocaust, not only our martyrs buried in the Șoseaua Giurgiului graveyard, tortured and tormented, hanged on the hook of the slaughter house and riddled with bullets.

Through my voice start toward you, the wails and sobs of the hundreds of thousands of Jews from Romania, who fell as victims of fascism, a traitor to the nation and the country, desecrator of humanity. Our martyrs speak now, here, in the Romanian Parliament. They bring their homage of gratitude because, at last, they are not obliged to stay silent anymore.

Yes. They speak now through my voice, after fifty years. Earth and slander cannot shut their mouth any more and I, the survivor, I hold the responsibility, the enormous responsibility, to put words into their mouths, to speak out on their behalf.

They do not wish to be silent any more when to "commemorate" them, a historian calculates "percentages", by reading here and now, an antisemitic answer from 1926. It seems that at that time Jews represented 5 per cent of the population and in trade there were thirty per cent? And so what? Would I say? So what?

Numerus clausus? Numerus nullus? Slogans to hide the truth are heard again, now in 1991, after half a century? I am no historian, but I am a witness. We still live, we the survivors. Trade? Too many involved in trade? We were called, invited here to found market places, to make trade. Six centuries have passed since we are here and we made trade, with fervour, with ability thus bringing an important contribution to the progress of this country, to the founding of some Moldavian towns, Fălcieni, the town of my childhood, Mihăileni and so many others.

During the communists it was a shame, you were stigmatized if you were a merchant. Are these criteria still valid, to throw them to our face, precisely at the time when we lament our dead?

Percentages are again counted in front of us? To what purpose? To legitimate the crimes? But what about the percentages of Jews in culture, in science, in art? But what about our heroes who fell in the war for independence and for the union of Romania? Where is the "historian", the "statistician" to count them?

Yes. Through my voice is raised their seething revolt, that of the martyrs, but at the same time, please listen not only with your ears but with your hearts and you will hear that a homage of gratitude comes out of my words.

We thank you, Messrs Senators and Deputies of the Romanian people, we thank you, that after forty-nine years of silent, smothered, commemoration, so as not to be heard, in the graveyard, so that no word should be published in any paper that there ever was a Holocaust of Jews in Romania, now, for the first time, our lamentations can be heard from this honored place.

Here we are now, crying out our grief. No. We have never accused the Romanian people, the kind and hospitable Romanian people for the crimes committed by the fascists. Neither the Hungarian nor the German ones. It was not us who introduced the idea of hostages, that of collective punishment, it was not

us who were guilty of evil actions like those at Lydice and Oradour sur Glane. To accuse a man for the supposed guilt of another? Let a generation answer for the crimes of another?

Willy Brandt knelt at Auschwitz and by this gesture, he the anti-fascist, the clean man, asked pardon for the crimes of others.

The example given here, Traian Popovici, is not a single one. He, the mayor of Cernăuți, he fought, he exposed his life and saved thousands of Jews. In the first years after the Holocaust and until now, we expressed discreetly our gratitude first to him, then to his widow, his brother Eugene, his sister-in-law who is still alive, out of the need to show our feelings in this way at least.

We bow in front of Viorica Agarici from Roman who faced the pistol of the criminal Triandaf and gave water to those who drank their own urine in the "train of death" from Iasi.

And if we recall also Iasi, how could we stay silent when the same "historian" who preceded us at this rostrum thought fit to mention here again "numbers" and "statistics" of the dead.

The hundreds of thousands of Jews, a few hundred murdered at Iasi? Official documents mention that in the two trains there were almost five thousand Jews? Where are the 5 to 6,000 Jews killed, during the day at the Police headquarters yard, in the presence of generals and colonels, by the order of the man whose name the "historian" recalled with devotion six times during this "scientific report"?

The hundreds of thousands of Jews killed in the cities and towns of Bessarabia, deported from the southern part of Bucovina and from Dorohoi to Transnistria, by whom were they killed by bullets and sword, by terrible famine and sickness? Who? The Iron Guard? No. They, the legionaries killed "only" a few hundred Jews. They wanted to exterminate us, but the pogrom we are commemorating now meant their end. Then who was it? Who was the executioner? Maybe we should ask a historian to explain it to us. With this opportunity maybe they will remember the about 20,000 Jews burned alive at Odessa? Is it not the name so often recalled by the "historian" who preceded us?

You are seeking the truth. It does exist. Freud (I don't mention him because he was a Jew) and his psychoanalysis teaches us, all of us, individuals as well as collectivities that the suppression of sin means to have permanently a guilty conscience.

It is not the denial, the minimizing, not the motivations like numerus clausus that may bring solutions for the conscience, but on the contrary, the bringing out to the surface of the things that happened and thus the elimination of new threats for the future, only a commemoration like this, in the eyes and the hearing of the entire nation, can bring the remedy we are looking for.

We are again at a difficult moment. Israel "the Jew of nations" was attacked without being included in the Gulf crisis. I said "the Jew of nations" because antisemitism needs no motivation, no pretext to spring into us. Our big sin is that we exist. Israel suffers from the same congenital defect. It exists. It is enough.

However in 1991, things are different from 1941. Mankind has learned its lesson. The aggressor finds in front of him the united peoples of the world. Open the "Book of all Books" and you will find the prediction of the time when the armies of the world will gather at the borders of the Land of Israel.

Israel is today in the situation of our forefather Jacob. It is obliged to prepare itself for war. It can do nothing else but two words from the biblical text give the image of our souls.

"It was afraid" and "it regretted". Jacob-Israel is not afraid, it does not play at being Don Quichotte, it does not brandish its arms. It is afraid to fall, together with its family. It does not want to die and therefore it fights. It does not play at being a hero.

"And he regretted". If he will not be defeated, but he will vanquish his enemy, Jacob will regret it. He does not wish for the blood of anyone, he does not wish for the tears and pains of others.

The commemorative assembly of the Romanian Parliament is a honor for the Romanian people as well as the branding of neo-fascism, of antisemitism.

I address to all the blessing found in the keyword of all our prayers, the word that is our multi-millenary greeting: SHALOM — PEACE.

יְרוּשָׁלַיִם, כ"ה, בַּשָּׁבָע חֲמִשָּׁה עָשָׂר

לכבוד הרב ר' משה ר' זן

הדרכ הראשית, נשיא ועד הקהלות של יהודי-ירמניה
במדינת

מדידת הקרב הן של פ"א

רַב חוּדָה מִקֵּרֶב לֵב עַל מַכְתָּךְ מִיּוֹם מִ"ד דָּנָא. שְׁשֻׁמְתִי מֵאֹרֶךְ קִפְלִי, וְלִקְרֹא אֶת הָאִתְּחִילִים הַמִּגְבִּים שֶׁל יְהוּדֵת רִמְנָה שְׂאוֹת בְּיָמָא.

וְיָחִי רְצוֹן לִי בְּכַרְתּוֹת הַעֲלִידָד שְׁלֹשׁ אֲבָן וְתַמְסוּנָה, וְהָאֵמֶר בְּפָרִשֶׁת הַשְּׁבִיעִי וְיָקוּיִם בְּנֵי הָאֵמֶר בְּפָרִשֶׁת הַשְּׁבִיעִי.

יצחק שמש

רעות

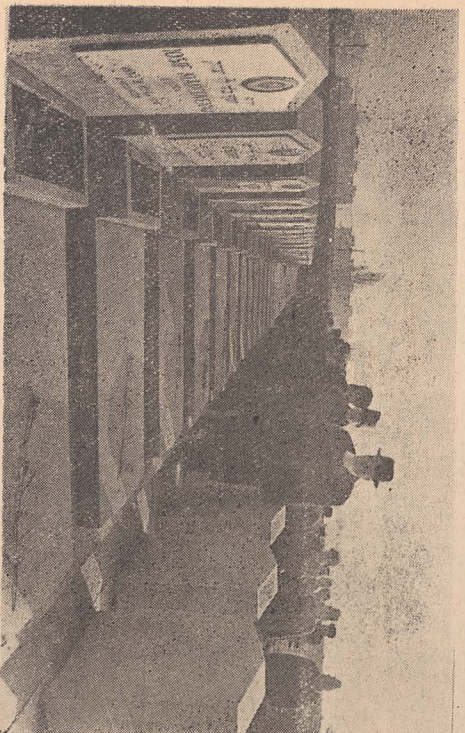
[illegible]

נאמר פה שתאשימו בלא את האנטישמים.
אליפד! רעיון השנאה האנטישמי, רעיון נוגע, אם
אברה בן עולם. דתות היה אחריו אדומותאשונים,
ואת אומרת דתאסו הכללי, השמי החרוהו
של האנושות בלה.

[illegible]

שכס אזכרה בבית הכנסת החדול

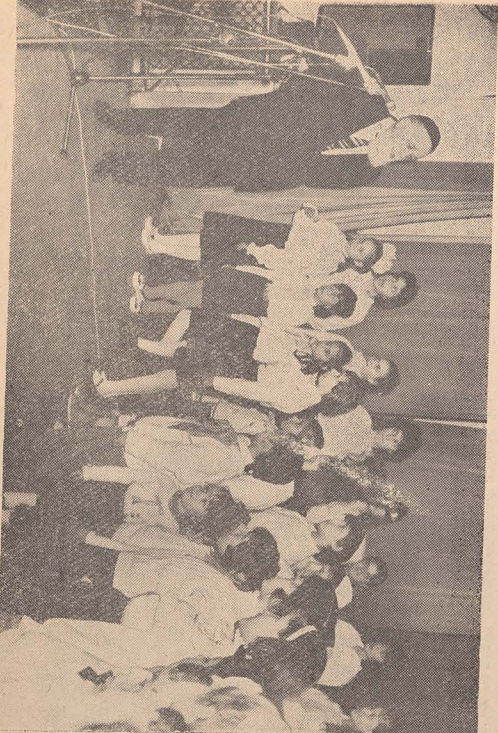
גם בכתב-היגיונות הכוללי החתום במסמך זה ב-
שנת 1900 א"ש. ריכרו על שאת הוריו ומגלה השל ימ
מכיל "הדפדפנה של מחשבות ההוריות.
פורסמו דר' נקולסון מול' ומנהלם מ. ב. בלומפלד
האחראים. דר. רוד משה רוזן שלפ"א, חבר

ממם איזנר בניה הקברות על יד קברי המדיש'ים

הערה

שם מרדכי הראשון. רוד משה רודן
הוא ששנו אצלו בקשרים אנונימי
לכך שמוארהד הראשונה (ע)
"בנות, בנות, בנות" בנס, שמוארהד הראשונה (ע)
רמ אצום (סופים) אולם ובי בכותב תפס
המורה השנה (שלישם אף סופים) שמוארהד
הוא ככל עדי השנה.

תגינה ט"ו בשבט בקהלת יהודי בוקרשט, כבוד הרב הראשי, נאם בפני תלמידי התלמוד תורה

[illegible]

הרב הראשי ד"ר דוד משה רותן

נשיא ועד הקהילות של יהודי רומניה.

五世

ကောသလကောသလကောသလ ၆၀

77-78-79

708.572

ב"ה ט"ו בטבת תשנ"א

חמשים שנה לשואת יהודי רומניה

ע"ה הפרלמנט למכס העצוב הזה, ששודר ישר הטלוויזיה הרומנית.

[illegible]

יום על ירח, בוקרשט
למנש הרומני (21 בינואר 1991)

[illegible][illegible][illegible][illegible]

טוב בשבט תשנ"א
נכדו מר יצחק שמיר
 ראש משפחת יצחק
 ד"ר שמואל טה"ק
 התי"א-הממשלה העיר, תחוק.
 רבנות אשדוד-ישראל, שארית ופוליסות של החרות
 סמור וארץ התי"א ברוחם, מפנים לברוד ורע
 יי אחריו ואחריו היישובים בציון את הרוש-
 וועניו המלכות, רשע אחריו ואחריו את בנותיהם
 שישת כל שמיר בדי לחוק את ידכם במאמץ

של מחזרות
 ב"ה ט"ו כטבת תשנ"א
 חמשים שנה לשי

ראשית שנת 1991 מציגת אוכלוסיה שנים
 חולפות ושנות השואה בהתבוננות

אזכרת המישימים שנה לפוגרום על יהודי בוקרשט
הרב הראשי נואם לפני הפרלמנט הרומני (21 בינואר 1991)

ממד נרדף מוברים אצנים לא רק עשרים אצות
הורדו הכונה שאחרי המציאה של השואה, לא
הייתה מפורשת במובנים של קבוצה חסומה, כמעט הורד
יש שעה קלה, ברור וקבוצה ששנו, כמה הורד
100 בורים, אצל מרד עפר נעקב אחת הורדו
החמס, לא רק הם אלא אחס מורד נעקב הורד-
שואה, הורד הולמשיט שטר, על כמעט ארבע מאות
אור הרוחצו בני ישיבות שכולמס שמהורדו כולם
רק הולמשיט אצ, הורחצו הולמשיט אצ, כולם
במסגרת, הורד הרד' על החתומים של מרד, כלם
בולם חוקים, אצעת עוים, ואומרים: הננו כולם-
עם לפנים הרחוקה הורחצו הורחצו הורד וכלמס
חלק מספרם השואה יש ששע חסומים שישלשם

[illegible][illegible][illegible][illegible]